

HALKEVLERİ OYUN DAĞARCIĞI: 1932 — 1951

NURHAN KARADAĞ *

Halkevleri tiyatro kolları yönetmeliğinde oyun dağarcığını ilgilendiren iki belirgin görüş yer alıyor. Birincisi, köylünün, kasabalının, kentlinin tiyatro gereksinimini karşılamak, ikincisi ise; ülke ve toplum için yararlı öğretilerde bulunmak. Birinci görüşte yer alan düşünce, her çağdaş toplumun uyguladığı bir sanat kuralı. Seyircinin, ekonomik, toplumsal ve ruhsal yapısı kendi gereksinimi olan sanatı tiyatroyu belirleyecektir. İkinci görüşün temel dayanağı KEMALİZM'dir. Dokuz umde, altı ok başlıkları altında genel anlamda çağdaşlaşmak ilkesiyle bütünleşiyor yeni Türk toplumu için yararlı öğreti.

CHP'nin daha ayrıntılı görüşünü açılan yarışma metinlerinde görüyoruz. Halkevlerinde oynanması amaçlanan oyunların içeriğini ilgilendiren özellikleri birkaç maddede toplanıyor:

- 1) Yeni Türk Toplumunun çağdaş yaşamını bütünlemeli,
- 2) Ulusal duyguları doyurmalı,
- 3) Devrim ilkeleri ışığında ulusal sorunları işlemeli,
- 4) Devrimin dünya görüşüne uygun halk yaşamı, değişimler, ilerlemeler konu edilmeli,
- 5) Her sınıfa seslenebilen, yetiştirici türden oyunlar olmalı.

CHP'nin bu ayrıntılı görüşü de gerçekte tümüyle Kemalizm'in, Atatürk ilkelerinin kapsamına giriyor. Önceki bölümde kısaca gördüğümüz Kemalizm'in, Halkevleri oyunlarında yansımaları izleyelim:

Aka Gündüz'ün *Mavi Yıldırım* adlı oyunu, Kemalizm'i ve Kemalist öğretiyi yaygınlaştırma amacıyla kaleme almıyor. Devrimcilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Cumhuriyetçilik ilkeleri ağırlıkla işleniyor. Atatürk'ün "Türk öğün, çalış, güven" sözünün gereği, oyunun temasını oluşturuyor. "Türkler 30 bin yıllık güçlü kanlarıyla Atatürk yolunda, Milli Mücadele'de tüm zorlukları yaşıyorlar". Oyunun konusu kısaca şöyle: İçlerinde

* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Bölümü öğretim üyesi.

doktor, ihtiyat zabiti gibi çeşitli meslekten kadın erkek bir grup, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'da. Atatürk'çü Firuz bey Osmanlıdır, Mavi Yıldırım grubunu yakalamaya çalışır. Gruptan genç bir hanımla cinsel ilişki kurmak ister. Mavi Yıldırım grubu Ankara'ya gelirken yolda bir köyde konaklar. Kılık değiştirmiş olan Kuvayı Milliyeci köylüler, köye gelen gurubu sorguya çekerler ve konukların gerçek kimliklerini öğrenirler. Firuz bey de Mavi Yıldırım grubunun ardından aynı köye gelir. Köylüler Firuz Beyi yakalayıp bağlarlar. Tüm köy Sakarya Savaşı için yer değiştirip cepheye gidecektir. Firuz Beyi kardeşi teslim alır, idamını erteletir.

Oyunda Atatürk, Atatürkçülüğe aykırı düşecek bir biçimde coşkulu övülüyor.¹

"Mehmet ... O, herşeyi bilirmiş, her gayiptan şey ona malum olurmuş. ...". Kemalizmin temel ilkelerinden biri olan Cumhuriyetçilik ilkesinin övgüsü oyunda sık sık düz yolla yapılıyor:²

"Türköz - Evet Cumhuriyet en müttekâmil en doğru halk rejimi."

Atatürk ülküsünü yaygınlaştırma konusunu Vehbi Cem Aşkun, *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü* adlı devrim öğretisi oyununda büyük bir coşkuyla vurguluyor.³

"Çocuk — ... Dün karalar, denizler, küçüktü, dardı bize,
Bugün de gökyüzünü dar görmeye başladık.
Eğildi ulu gökler, onlar da geldi dize,
Onlara da Atatürk ülküsünü aşıladık."

Oyun; genelde Türk Ulusu'nun, köylünün "Yüce"liğini serimliyor. Köylülere ulusal bilinç ve devlete karşı vatandaşlık görevleri konusunda öğretide bulunuluyor, böylece de devlete gerekli olan uçakların alımı için köylülerin katkıda bulunmaları sağlanıyor. Oyunun başında Atatürk köyünün olabildiğince gerçekçi günlük yaşamı, sorunları işlenir. Bu sorunların başında para geldiği halde Başbakan İnönü'nün "500 uçağa ihtiyacı-

¹ Aka Gündüz, *Mavi Yıldırım*, piyes 4 perde CHP Temsil Neşriyatı, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934, s.44.

² *A.g.e.*, s.45.

³ Vehbi Cem Aşkun, *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü*, 2 tablo 3 perdelik ulusal piyes, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s.4.

mız var” sözü üzerine herkes kolundan kapını, yapabileceği maddi yardımla bağış olarak 1500 lira topluyor. Köy adına uçak alınıp getiriliyor. Uçağın pilotu da o köyden bir delikanlıdır. Böylece savaşta da artık en üstün olunacaktır. Cumhuriyet’in köy ve köylü yaşamını ince değiştirdiği konusunda sık sık öğreti sözleri yer alıyor:⁴

Öğretmen — (Köylüye) ... Dün en aşağı görülen halk yüceliyor, kurgası kalın Türk diye küçültülen köylü Kurultay’a giriyor. O halk ve bu köylü ki, dün şevketli hünkârın babasından şahsına geçen bir kölesi idi. ...

Bugün bunlardan hangisi vardır. Köylü bugünkü kadar tarihin hangi devrinde okşanmıştır. Adını köyüne verdiğimiz Atatürk kadar sizi düşünen hangi büyük baş gördünüz. ...

Köy Delikanlısı — ... Ülkümüz Cumhuriyeti yaşatmak, ulusumuzu ve yurdumuzu yüceltmektir.”

Cumhuriyetçilik ilkesi övgüsü 1932-1951 dönemi içinde yazılan oyunların büyük bir bölümünde düz ya da dolaylı bir biçimde işleniyor. Celal Sıtkı Gürler’in yazdığı *Eğitmen* adlı eğitsel oyun da, Cumhuriyet’in köye ve köylüye verdiği değeri işliyor. Cumhuriyet’in ilânı yıllarında Menderes yakınlarındaki bir köye Cumhuriyet Savcısı ve Doktor geliyor. Tanık olunan görünüm, kargaşalık, hastalık, bakımsızlık ve bilgisizliktir. Bu durumun nedeni eğitimsizliktir. Aynı kişiler on yıl sonra aynı köye geldiklerinde köyü ve köylüyü çok ilerlemiş, gelişmiş, uyanmış bulurlar. Saltanat döneminde yapılamayan bu yararlı çalışmalar Cumhuriyet döneminde yapılır.⁵

“Doktor — (Heyecanla) Saltanat yutan demek, Cumhuriyet yurdu kurtaran demek.

Müddeiumumi — Saltanat, köyü ve köylüyü öldüren demek, Cumhuriyet köyü ve köylüyü güldüren demek.”

Yaşar Nabi’nin *İnkılâp Çocukları* adlı öğreti oyununda, ulusal bilinci sağlamlaştırmak için Devrimci yeni Türkiye’nin Ata’nın önderliğinde uygarlık yolunda hızla ilerlediği veriliyor. Cumhuriyetçilik, Devrimcilik, Halkçılık, sınıfsız toplum gibi Kemalist ilkeler; sıla hasreti çeken iki devrim çocuğu-

⁴ A.g.e., s.20.

⁵ Celal Sıtkı Gürler, *Eğitmen*, 2 perde köy kalkınma piyesi, CHP Yeni seri Temsil Yayını No: 10, Ulusal Matbaa, Ankara 1940, s.29.

nun Avrupa'daki öğrenimleri sırasında konuşmalarıyla anlatılıyor, devrimci düzenin karşıtı olan eski düzen yeriliyor.⁶

“Turgut —

...

Asırlar, ah asırlar dirilse de anlatsa,
Sarayların yüzünden kızıl maskeyi atsa.
Bu maskenin altında gösterse Anayurdu.

Bir cinayet ki tarih yazmamıştır eşini,
Nasıl insan hor görür kendi kardeşini,
Türk olan nasıl kendi dilini unuttur da
Benliğini seyrederek yabancı bir gururda.

Başında sultan denen çılgın çobanlarıyla

Türk her dört pençesinden zincire vurulmuş
Ve dişleri sökülmiş ve afyon yutturulmuş
Bir kaplan gibi, yalnız içinden inildi
Zincirini kıracak kahramanı bekledi.”

Avni Candar'ın *30 Ağustos* adlı millî piyesi de Türk köylüsünün yurt ve ulus bilincinin yaygınlaştırılmasını amaçlıyor. Kurtuluş Savaşı yıllarında köylünün tümünün severek isteyerek Ata'nın emrinde savaştığı, savaş sonrası 15 yıl içinde Atatürk ilkelerinin, özellikle Cumhuriyetçiliğin ışığında köylünün; orman, tarım, su, gelir gibi sorunlarının çözümlendiği, eski yıkık kerpiç evler yerine, iki katlı beyaz badanalı evlere, okuma odalarına kavuştuğu veriliyor. Cumhuriyet'in getirdiği bu olumlu gelişmeler bir köylünün ağzından şöyle çıkıyor:⁷

“Çekirge Eskiden ne bağımız, ne bahçamız, ne de tereke ekdiğimiz sulu tarlalarımız yoktu. ... Suyu getirdik, sonra da hepsini yaptık. ... Artık bilerek çalışmak lâzım olduğunu öğrendik... Cumhuriyet'in sayesinde herşeye kavuştuk. ... Allah bu millete zeval vermesin. ... Biz yurdumuzu korumak için nasıl canımızı verirsek onu yükseltmek, zenginleştirmek için de öylece çalışmaktan kaçınmayan büyük Türk ulusuyuz. ... Evvel-

⁶ Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları*, manzum temsil 1 perde “Ülkü'nün küçük kitapları no: 1, Hâkimiyeti Millîye Matbaası, Ankara 1933, s.12.

⁷ Avni Candar, *30 Ağustos*, millî piyes 3 perde, CHP Yeni Seri Temsil Yayını No: 6, Ulusal Matbaa, Ankara 1940, s.51.

ce bize gösteren ve çalışmamızı düzenleyen yoktu ki. ... Şimdi öyle değil. ... Başımız sıkınca gidip hükümet memurlarına danışıyoruz.”

Yusuf Sururi Eruluç, *Bir Gönül Masalı* adlı oyununda Osmanlı düzeni yerine kurulan Cumhuriyet'in, Türk toplumu üzerindeki çok yönlü etkisini göstermek amacıyla sonu acı ile biten bir aşk öyküsü işliyor. Ön oyunda, pejmurde, iç acısından kıvranan biri, başından geçenleri anlatmaya koyuluyor. Orta bölümde anlatılanlar oynanıyor. Sırtlan adında fermanlı bir Osmanlı Paşası, sözlü bir kız olan Zeynep'e nikâhla da olsa sahip olabilmek için, kızın ailesine sürekli zulüm yapıyor. Zeynep'in sözlüsü Tosun'u sürdürüyor. Bu zulüm karşısında Zeynep'in ailesi Zeynep'i Osmanlı paşası Sırtlan'a vermeye razı oluyorlar. Düğün günü herkes yasıdır. Sırtlan, yarım saat sonra Zeynep'i götürmeye gelecektir. Bu arada bir yolunu bulup sürgünden kaçan Tosun geliyor. Sırtlan'la çatışıyor. Araya giren Zeynep, Sırtlan'ın tabancasından çıkan kurşunla yaralanıyor. Dede felç oluyor. Az sonra Zeynep ölüyor. Zeynep'in vasiyeti üzerine Tosun, oralardan uzaklaşıyor. Sırtlan'ın ya da Sırtlanların eline düşerse mahvolacaktır. Oyunun son bölümünde Adsız'a (Tosun) Cumhuriyet'in kurulduğunu söylüyorlar. Artık Sırtlanlar yoktur. Kemal Paşa hepsini ezmiştir. Tosun artık Adsız olarak değil, Tosun olarak köyüne gidip Zeynep'in mezarını ziyaret edebilir. Cumhuriyet'e ve getirdiklerine övgüyü son bölümden bir alıntı ile izleyelim:⁸

Yolcu — ... (eski yönetenler) Onlar ne hak ne de kanun tanırlardı. Kardeş köyüne korkmadan çekinmeden git artık Sırtlanoğlu yok, onu ve onun gibileri çelik bir el ezdi. ... Şimdi yurdumuzda Cumhuriyet var. Büyük Önder'in yarattığı kurduğu Cumhuriyet var.

Hancı — Türk yurttaşı şimdi rahattır, müsterihtir, korkusuzdur, hakkından emindir.

Yolcu — Tosun kardeş artık Adsız'lar yok. Tosunlar var Tosunlar. Cumhuriyet Bayrağı altında toplanan ve bu yolda yürümeye and içen Tosunlar var.

⁸ Yusuf Süruri Eruluç, *Bir Gönül Masalı*, piyes 1 başlangıç 1 perde 1 son, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1938, s.34.

Adsız (Tosun) — ... Ve onlar gibi ben de Cumhuriyet bayrağı altından ayrılmamaya and ediyorum.”

Saim Yay, *Gelin Alayı* adlı oyununda; Cumhuriyet döneminde, CHP, Halkevleri ve Halkodalarıyla, hür, istediklerini yapabilen aydın ve Türk kültürüne bağlı bir kuşağın yetişiyor olduğunu evlenme düğünü kurgusunda işliyor. Babası, Kurtuluş Savaşı'nda şehit olan Tahire'yi dayısı büyütüyor. Tahire, Çoban'la evlenmek istiyor. Oysa Tahire'yi isteyen varlıklı bir talip daha Dayı'ya geliyor. Dayı, herşeye karşın Tahire'yi Çoban'a vermek istiyor. Varlıklı talip Dayı'yı zorluyor. Çoban, bu durumda Tahire'yi kaçırıp komşu köyde İmamın evine konuk bırakıyor. Çoban ile evlenme hazırlıkları yapılıyor. Düğün günü varlıklı aday geliyor, kapının önünde silâh atıyor. Jandarmalar varlıklı adayı tutukluyor. Oyun mutlu sonla bitiyor. Cumhuriyet'in halk yararına getirdiği yenilikler düz yolla veriliyor.⁹ Tahire, dayısının Halkodasından getirdiği kitaplardan öğrendiği bilgileri sevdiği çobana anlatıyor:

“Tahire — O zamanlar geçti. Şimdi Cumhuriyet devrinde yaşıyoruz. Köy dirliğini bozmak isteyen kanun ellerine kelepçe takar da götürür, dama tıkar. Bu devirde herşey gönül rızasıyla olur. Zorbalık yok ağam, zorbalık yok. ... O eskidenmiş, eski çamlar bardak oldu. ...

Herkes okuma yazma öğrendi, hastayı merkeple şehire götürürken yolda öldü. Şimdi hekimler köy köy geziyorlar. Sıtmanın kökü kurudu, bulaşık illetlerin önüne geçildi. Hava Kurumu'na, Kızılay'a gönüllü yardım ediliyor.”

Bir yandan Atatürk ve Atatürkçülük, yazılan bir çok oyunda düz ya da dolaylı yoldan konu edilirken bir yandan da iç düşmanlardan, karşı devrimcilerden ve devrimci ahlâkından söz ediliyor. Türklerin tarihinin ve erdemlerinin serimlendiği Yaşar Nabi'nin *Mete* adlı manzum oyunu *Macbeth*'in cadılar sahnesini andırır bir biçimde gelecekte haber veren büyücüler sahnesiyle başlıyor. Büyücüler, Mete'nin babası Teoman'ı ve Teoman'ın karısını öldüreceğini çok kan döküleceğini ve halkın Mete'yi baş tacı edeceğini söylüyorlar. Gelişen olaylar büyücünün sözlerini doğruluyor. Son sahnede görünen büyücüler bu kez de tüm Türk tarihinin na-

⁹ Saim Yay, *Gelin Alayı*, 3 perde, CHP Halkevleri Temsil Yayınları Seri VI, No: 12 Ulus Basımevi, Ankara 1948, s.7-23.

sıl olacağını ve Gazi'nin Türk'ü nasıl kurtaracağını anlatıyorlar. Oyunda özellikle dış düşmanlar kadar iç düşmanların da önemine değiniliyor.¹⁰

“Mete —

Sınırdaki düşman varsa içimizde yok mudur?
Evvellâ yok olması lazım gelen de budur.”

Olağan toplumsal yaşamı konu alan oyunlarda bile devrim ve devrim ahlâkı düz yolla veriliyor. Ziya Boral'ın *Yaşayan Ölü* adlı oyunu, bu türe ilginç bir örnek sayılabilir. Türkân ve Hamdi çok dürüst ve namuslu yaşarlarken, Türkân ve çocukları hastalanıyor. Hamdi, hiçbir yerden borç bulamayınca çalmak zorunda kalıyor. Prestiji sarsılmasın, namusuna leke sürülmesin diye ortadan kayboluyor. Ana, durumu saklıyor. Oğul Necdet'in evlenme zamanı geliyor. Bahçivan Davut, Necdet'e gece yarısından sonra sürekli eve birinin girdiğini söylüyor. Necdet, önce inanmıyor. Davut ısrar edince Necdet, dul anasının namusundan kuşkuluyor. Necdet bir gece yarısı eve gizlice geliyor. Adamı ve annesini konuşurken görüyor. Adam kendisini tanıtmak zorunda kalıyor. Necdet'in babası olduğunu söylüyor ve adalete teslim olmaya gidiyor. Konusunu kısaca verdiği bu oyunda Necdet'in bir repliğini izleyelim.¹¹

“Necdet — Sahire, yürüyen inkılâbımız hergün biraz hızını arttırıyor. Dünün yadigarı olan birkaç kafa her yerde olduğu gibi buralarda da yaşayabilir. Bunların tesirleri bir sivrisinek vızıltısı kadardır. Belki bu kadar bile değildir.”

Devrimin getirdiği ulusal ahlâkın nasıl olacağı, Aka Gündüz'ün *Mavi Yıldırım* adlı oyununda, koral yemin biçiminde düz yolla veriliyor:¹²

“— Ben mavi yıldırım çocuğu — (Mavi Yıldırım Ata'nın mavi gözlelerinden, karanlığı yiyen yıldırım olarak çağrıştırılıyor.)

— Büyük Türk İstiklâline,
— Büyük Türk İnkılâbına,

¹⁰ Yaşar Nabi, *Mete*, manzum piyes 3 perde 4 tablo, Hamit Bey Matbaası, İstanbul 1932, s.42.

¹¹ Ziya Boral, *Yaşayan Ölü*, piyes 2 perde, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s.21.

¹² Aka Gündüz, *Mavi Yıldırım*, piyes 4 perde, CHP Temsil Neşriyatı, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934, s.27.

- Büyük Türk Medeniyetine,
- Millî ahlâk ve faziletle karşılıklı sevgi ve yardıma ... and içeriz.”

N.Tahsin Kalafatoğlu'nun *Cumhuriyet Çocukları* adlı öğreti oyunu, Cumhuriyet, Vatan, Ulus sevgisini herşeyin üstünde sayan devrim ahlâkını, günlük aile ilişkileri içinde eriterek vermeye çalışıyor:

Şükrü ve Feride, orta halli, yaşlı kimselerdir. Oğulları Doğan, okulunu birincilikle bitirir. Doğan ve kardeşi Belkıs, Cumhuriyet ve devrime çok bağlılar. Şükrü ve Feride daha yeniliklere tam uyum sağlayamıyorlar, bu nedenle Doğan'ın havacı olma isteğine karşı çıkıyorlar ve çok para getiren rahat bir meslek öneriyorlar. Dayı da Doğan'ın düşüncesinden yana oluyor. Dayı, anne ve babaya, Doğan'ın kendi evlatlığı Fatma ile nişanlanmak istediğini de iletiyor. Tartışma sonucu Doğan'ın hem havacı olmasına, hem de Fatma ile evlenmesine izin veriliyor. Topluca eğleniyorlar. “Yaşasın Cumhuriyet” sözleriyle oyun bitiyor. Devrimin ahlâk değerleri, yurdun, babadan daha değerli bir varlık olmasını gerektiriyor.¹³

“Doğan — ... Şimdi benim üstümde sizden daha büyük haklar gören başka bir varlık var.

Şükrü — (Gözlerini açarak hayretle) Hangi varlık, Kimmiş o,

Doğan — (Heyecanlı bir sesle) Yurdumuz baba. Sizi, beni, hepimizi sıcak kolları arasında besleyip yaşatan ulu varlık... ... Biz diyoruz ki ne kadar ileri gider, ulusumuz hep birden ne kadar yükselirse, biz de bizim evlâtlarımız da o kadar rahat ederiz.

Belkıs — Elbette babacığım. Biz Cumhuriyet gençleri değil miyiz? Farzedin ki her genç ağabeyim gibi düşünüyor. Denizde, karada, havada her genç kendini yurdun korunmasına hazırlıyor. Artık korku kalır mı?”

Vedat Nedim Tör, *Değişen Adam* adlı oyunda, devrim gereği aydınların kentlerde boş oturmayıp köylerde görev yapmalarını vurguluyor. Doktor, veteriner, öğretmen, tarımcı, mühendis, devrim ülküsü peşinde Halkevleri aracılığı ile bir köye gidiyorlar, köyde okul, ev, hastahane, dispensar yapı-

¹³ H.Tahsin Kalafatoğlu, *Cumhuriyet Çocukları*, 3 perde, CHP Halkevleri Temsil Yayınları, Seri IV, No: 15, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s.38-40.

mı, ağaçlandırma, bataklık kurutma, kooperatif kurma gibi işlerde öncülük yapıyorlar. Kentte boş oturan, kumar oynayan içki içen aydın da değişerek arkadaşlarına katılıp, devrim ülküsü peşinde çalışıyor. Ve yeni Türkiye’de kişilerin tanıtılması düz yolla veriliyor.¹⁴

“Atillâ — Haysiyetini herşeyin üstünde tutmasını bilmesinden. Ordusunun kuvveti de bundan. Millî birliği de bundan. Coğrafi vaziyetini iyi kullanmasını bilmesi de bundan. Sokakta pırlımpırtı bir köylü görürsün, seninle bir lord gibi konuşur. Vekarlı bir şahsiyettir. Lime lime elbisesinin içinde bile kimsenin erişemeyeceği bir izzeti nefse, dokunulmaz bir haysiyete maliktir. Başı dimdiktir. Bakışı dosdoğrudur. Sesi toktur. O bir dilenci değil, zengin haysiyetli bir efendidir.”

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Canavar* adlı manzum oyununda; eşrafın bencilliğini, Kurtuluş Savaşı’na gönüllü katılmayışını veriyor, üstten gelen devrime ve eşrafa karşı olunduğunu bir aşk öyküsü örgüsünde işliyor: Kurtuluş Savaşına katılan Cumhuriyet’in ilk yıllarında öğretmen olarak görevini sürdüren Ahmet, Zeynep’le nişanlıdır. Eşrafoğlu Ömer de Zeynep’i nişanlı olduğu halde kaçırır. Jandarma takibe çıkmaz. Ahmet onları Ömer’in evinde bulur. Zeynep’i Ömer’in elinden kurtarıp kaçarlar. Ömer ve adamları Ahmet ve Zeynep’i kovalar. Ahmet yakalanacağını ve öldürüleceklerini anlayınca, hafiflemek için Zeynep’i öldürür. Dağa çıkar ve Jandarma her yerde Ahmet’i arar. Bu öyküde Cumhuriyet Türkiye’sinde köylü karşısında eşraf sürekli yerilir.¹⁵

“Ali baba — Eşrafın hakkı yok mu bu koca memlekette?

Ahmet — Hayır. Yok. memleketle onların alâkası, hepsi cephe ardında yapar silâh şakası, Köylünün hakkı geçmiş bütün iliklerine, damarlarında zehir dolaşır kan yerine, Bir kaltağın uğrunda saçarlar da o kanı, sonra mahrum ederler damlasından vatani. Milyonla can gitti de Tanrının kullarından bir gönüllü çıktı mı eşraf oğullarından?”

CHP’nin Halkçılık ilkesine göre önemli bir eleştiri getiriyor Faruk Nafiz Çamlıbel. İkenin temelinde hiç bir sınıf ya da kesim, diğerinin karşı-

¹⁴ Vedat Nedim Tör, *Değişen Adam*, Halkevi piyesi 3 perde, CHP Halkevleri temsil yayınları, Onuncu yıldönümü temsilleri, Ulusal Matbaa, Ankara 1941, s.34.

¹⁵ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Canavar*, manzum piyes 3 perde, İnkılâp ve Aka Kitapevi Tiyatro oyunları dizisi, Nurgök Matbaası, İstanbul 1965.

sında gösterilemiyor. Çatışma yerine uyum aranırken *Canavar* oyununda eşraf veriliyor. Savaştan kaçması eleştiriliyor. Bu durum, yaşanan pratik ile özlenen düzenin yer yer çelişen yanını gösteriyor.

Ferit Celal Güven, *Çakır Ali* adlı oyununda, tümüyle yurt sevgisini ve halkın tüm zorluklara ve yokluklara göğüs gererek Kurtuluş Savaşı'nın nasıl kazanıldığını bir dizi kahramanlık anlatımıyla işliyor. Oyundaki olaylar Kurtuluş Savaşı sırasında Çukurova'da ileri hastane görevi yapan bir köy evinde geçiyor. Doktor, yardımcısı Bibi, Bibi'nin kızı Eşe, yok denilecek kadar az araç gereçle hastalara bakıyorlar. Eşe'nin nişanlısı Çakır Ali arkadaşları ile birlikte, düşmanı kovmak için cephede savaşıyor. İmam, düşmanın uçaktan attığı kağıtlardaki olumsuz propagandaya inanıyor. Doktor ve Köse dayı imama dersini vererek onu kovuyorlar. Bu sırada Çakır Ali'nin vurulduğu haberi geliyor. Çakır Ali ağır yaralı olarak getiriliyor. Kolu tümüyle işe yaramaz durumdadır. Hiçbir malzemesi olmayan Doktor çaresizlik içindeyken Çakır Ali bıçağını Doktor'a uzatıyor.¹⁶

“Çakır — Bu memleket için bir kol çok mu... Kes Doktor, kes” diyor.

Yurdun, ulusun babadan veya kardeşten önce geldiği, *Metel* adlı oyunda da işleniyor.¹⁷

“Tuğrul — Yurt üstündür babadan Bir vazife başında seni bekliyor vatan. Zaafıyla Türkelini tehlikeye düşüren Baban da olsa gene karşı koymak vazifen. Milyonlarca insan düşün bir kere. ... Sonra bir baba veya kardeş gelir mi hiç hatıra?”

Reşat Nuri Güntekin, *Bir Yağmur Gecesi* adlı oyunu, devrim ilkeleri ışığında aydın, köylü, eşraf, devlet ilişkilerinin bütünlenebildiğinde ulus kalkınmasında çok önemli işler yapılabileceğini ustalıkla örnekliyor. Oyun Sarıova adında bir kasabada geçiyor. Orhan, nerde akşam orda sabah yaşıyan İstanbul gibi büyük kentlerde yaşamaya alışan zengin bir işsizdir. Sarıova'ya kalan mülkünü satmaya geliyor. Orhan çiftlik evindeyken tufan şeklinde bir yağmur yağıyor. Çevredeki herkes sırsıklam ıslanmış olarak çiftliğe sığıyor. Kurulanmak, hasta olmamak için gelenler, çiftlik evinde bulabildikleri kuru giysileri giyerek, ocağın başında toplanıyorlar. Burada

¹⁶ Ferit Celal Güven, Raşit Rıza, *Çakır Ali*, 1 perde, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1937, s.17.

¹⁷ Yaşar Nabi Nayır, *Metel*, manzum piyes, 3 perde 4 tablo, Hamitbey Matbaası, İstanbul 1932, s. 26.

tüm kişilerin ve Sarova'nın serimi yapılıyor. Kasabada herkes tek başına-
dır. Memurlar birbirleriyle konuşmaz. Eşraf ya tutucu para ve mülk biriki-
tiriyor ya da büyük kentlere kaçıyor. Öğretmen tüm gücüyle yeni nesli
yetiştirmek için çırpınıyor. Kasaba eşrafından Demircioğlu ilim ve yenilik-
lere kapalıdır. Ameliyat ettirmediği için oğlu apandistten ölmüştür. De-
mircioğlu, odası, odadaki oğlunun mezarı ve bir teneke altını sel sularına
kapılıyor, sürükleniyor. Jandarmalar güçlkle Demircioğlu'nu ve altınlarını
kurtarıyorlar. Amerika'da öğrenim gören baraj mühendisi Oğuz, kasabaya
baraj yapılabileceğini ve kendisinin bu işte varolduğunu, sadece sermaye-
nin gerekliliğini söylüyor. Demircioğlu ölümden kurtulduğu için doktora
ve kasabalıya güvenmeye başlıyor ve Devlet, baraj işine el atarsa sermaye
koyarım diyor. Müfettiş, devletin bu işe el atacağına kefalet ediyor. Baraj
yapılıyor. Sarova sulanabildiği için artık bol ürün veriyor. Sarova değerle-
ninceden gidenler de geri geliyor. Müfettiş kasabaya yeni yatılı okul
yaptırılmasına ön ayak oluyor. Ve öğretmen hanımı yeni okula Müdür
yapıyor. Orhan öğretmene aşık oluyor. Çiftliği satmaktan vazgeçiyor.
Öğretmenle evlenip Sarova'da kalacaktır. Ve çiftlik binası için Orhan "Bu
binanın Sarova tarihinde öyle bir rolü olmuştur ki o artık kimsenin kişi-
sel malı olamaz" diyor ve oyun bitiyor.

Oyun, hükümet halk bütünleşmesi düşüncesini işliyor. Aydın kişiler özel-
likle öğretmen hanım, kendi mutluluğunu ulusun mutluluğuna bağlıyor.¹⁸

"Öğretmen — Kendimi bir vatan işine bağladım. O kadar çok çalışı-
yorum ki sıkılmaya vaktim kalmıyor. Biliyorsunuz, hayatı bir vatan işine bağlamak, kendi saadetine bağla-
mak demektir."

Ali Süha Delilbaşı'nın Henry Kistemackers'ten adapte ettiği *Alev* adlı oyun
Vatan sevgisinin yüceliği teması üzerine kuruluyor. Oyun kasabanın
kalburüstü insanların toplandığı bir orman köşkünde geçiyor. Miralay
Faruk'un, karısı Melike ile arası açıktır. Karısını kıskandırmak için başka
kadınlarla ilişki kurar. Kadın da bu ilişkiyi sezer, kocasından soğur ve
başka erkeklerle ilişki kurmaya çalışır. Olaylar böyle gelişirken, Miralay'ın
Banker Abdülbari'yi öldürdüğünü öğreniriz. Öldürme nedeni Banker'in
alacağına karşılık Miralay'dan askeri sırları istemesi olarak verilir. Miralay

¹⁸ Reşat Nuri Güntekin, *Bir Yağmur Gecesi*, piyes 2 perde, CHP Halkevleri Yayını No:
27, Onuncu Yıldönümü Temsilleri, Ulusal Matbaa, Ankara 1941, s.5.

Vatanını çok sevdiği için katil olmuştur. Olay duyulur. Neden anlaşılınca da örtbas edilir. Miralay'ın da karısı ile arası düzelir.¹⁹

O. E. Aksongar'ın çevirdiği *Bir Ses* adlı oyunda Vatan ülküsünün yüceliğini veriyor. Oyun, oğlu Kurtuluş Savaşı'nda ölen bir ananın duygularını, acılarını yalnızlığını serimlerken, oğlunun Ata'nın "Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, İleri" komutuyla düşmana saldırdığını ve şehit düştüğünü anlatıyor.²⁰

Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazdığı *Kahraman* adlı manzum destan Vatan ve Atatürk sevgisinin tüm aşkların üstünde olduğunu işliyor. 1920'lerde bir Anadolu köyünde asker kaçağı aşık Hüseyin, hancının kızını seviyor. Hancı asker kaçağına kızını vermek istemiyor. Aşık Hüseyin'in kardeşi Hasan düşmanla işbirliği halindedir. Hana gelen Binbaşının evraklarını çalıyor. O sırada hanın önünden kahraman (Atatürk) geçiyor. Aşık Hüseyin Atatürk'e su veriyor ve tümüyle Ata'ya bağlanıyor. Kardeşi ile çatışıyorlar. Aşık Hüseyin Kardeşi Hasan'ı öldürmek zorunda kalıyor. Binbaşı durumu öğrenince Aşık Hüseyin'i gönüllülerin başına geçiriyor. Aşık Hüseyin, sevgilisi Emine ile artık savaşa gidecektir.²¹

Saim Kerim Kalkan, *Vatan ve Vazife* adlı oyununda; düğün gecesi, karısını bırakıp aldığı gizli emir gereği cepheye giden bir teğmenin vatan ve vazife konusunda yaptığı fedakârlıkları konu ediyor. Teğmen ölümü pahasına düşman cephaneliğini havaya uçuruyor, tek kolunu ve gözünü yitiriyor.²²

Ahmet Naim ve Celal Edip'in yazdıkları, *Uzun Mehmet* oyunu da, kömürü bulan Uzun Mehmet'in, kömür halk yararına kullanılсын diye ölümü göze almasını işliyor. Oyunun sonunda da Uzun Mehmet, Bey'in adamları tarafından zehirleniyor.²³

¹⁹ Henry Kistemackers, Adapte eden Ali Süha Delilbaşı, *Alev*, CHP Yeniseri Temsil Yayını No: 16, Ulusal Matbaa, Ankara 1940.

²⁰ O.E.Aksongar, *Bir Ses*, CHP Halkevleri Yeniseri Temsil Yayınları No: 31, Ulusal Matbaa, Ankara 1942.

²¹ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Kahraman*, Destan 3 perde, Hürriyet Kütüphanesi, İstanbul 1933.

²² Saim Kerim Kalkan, *Vatan ve Vazife*, 5 perde CHP Gösteri Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1938.

²³ Ahmet Naim ve Celal Edip, *Uzun Mehmet*, 4 perde 1 tablo CHP Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1938.

Reşat Nuri Güntekin'in *İstiklâl* adlı oyununda; idam mahkumu, ah-lâksız bir adam olan Adalı Hüseyin'in durumu konu ediliyor. Adalı Hüseyin gece idam edilecektir. Kasabanın adli ve mülki Erkânı Hapishane müdürünün odasındadır. Odada bir de Adalı'nın öldürdüğü bir delikan-lının babası da bulunmaktadır. Yaşlı baba idamı seyretmek istiyor. Bu arada odaya bir yabancı binbaşı ile tercümanı giriyor. Validen belge getir-mişlerdir. Kapütülasyonlar gereği başka ülkenin vatandaşını Türkiye idam edemeyecektir. Binbaşı suçluyu alıp gitmek istiyor. Denizde düşman zırh-lıları toplarını kasabaya çevirmiş bekliyorlar. Erkân çaresiz durumu kabul-lenmek zorundadır. Yaşlı adam ise Adalı serbest bırakılırsa öldürmek için bıçağını hazırlıyor. Adalı getiriliyor, kelepçeleri açılıyor. Durum kendisine açıklanıyor. Fakat Adalı, Türk olduğunu, yabancı bir devletin baskısının çok acı olduğunu, devletin bağımsızlığı adına Ada'ya gitmeyeceğini söylüyor ve kelepçelerinin yine takılmasını, idamı kabullendiğini anlatıyor. Yaşlı baba bu durum üzerine öldürülen oğlu yerine Adalı'yı evlatlığa istiyor.²⁴

Kurtuluş Savaşı sonrası ulusça uygarlık yolunda yapılan gelişmeleri konu edilen oyunlar hem çağdaş uygarlığa varma ilkesinin hem de devrimcilik ilkesini birlikte içeriyor. Bu ilkeler aynı zamanda da Kemalizm'in diğer ilkelerini bütünlüyor.

H. Tahsin Kalafatoğlu'nun *Cumhuriyet Çocukları* oyunu özellikle dilde yapılan devrimi, yaşlı ve genç kuşağı yaşatarak ortaya çıkarıyor. Oyundan iki kişinin konuşmasını vermek ilginç olacaktır.

"Doğan — (Okur) Bu yıl ki Lise bitirme ve olgunluk sınavlarının so-nucu irdelendikte genel verim bildıra göre daha üstün bu-lunmuştur. Bu önemli olayı doğuran sebeplerden birisi de öğrencilerin devrim karşısındaki durumlarını daha iyi kav-ramış ve gereği gibi çalışmış olmalıdır. Bu arada yüksek başarı gösterenlerden 324 Doğan Tümer her yönden beğenilmeye ve övülmeye değer olmakla büyüklerin kendisiyle kıvanç duyduğunu belirtir ve başkalarına örnek olmak üze-re bu yazının kendisine özel bir törenle verilmesini dile-rim. İmza Milli Eğitim Bakanı."²⁵

²⁴ Reşat Nuri Güntekin, *İstiklâl*, 1 perdelik millî piyes, *Okullara Millî Piyesler Antolojisi*, Hazırlayan Mustafa Yılmaz Kaya, Seri İş Matbaacılık, İstanbul 1968, s.233-245.

²⁵ H.Tahsin Kalafatoğlu, *Cumhuriyet Çocukları*, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s.20.

Şükrü – Muarız, muteriz. Bu iki kelimedede itiraz edici demektir. Muarız mugaale babından ismi faildir, iştirak ifade eder. Karşılıklı itirazlaşma manasına gelir. Muteriz de iftial babından ismi faildir, itiraz eden demektir.”²⁶

Yaşar Nabi'nin *Mete* adlı oyunu, her ne kadar Mete döneminin olaylarını konu ediyorsa da Kurtuluş Savaşı sonrası Yeni Türkiye'nin durumunu büyük ölçüde çağrıştırıyor. Savaş sonrası toplanan kurultaylar, düşünce özgürlükleri, çalışmanın yüceltilmesi ve zafere giden en doğru yolun uygarlık yolu olduğu konuşmalar arasında seyirciye iletiliyor.

Vedat Nedim'in yazdığı *Yirmidokuz Birinciteşrin* adlı öğretici oyunu, Cumhuriyet'in ilânından sonra uygarlık alanında yapılan çalışmaları ve ulusal bilinci pekiştirme konusunu bir ilkokul sınıfında öğretmen ve öğrencilerin konuşmalarıyla serimliyor.²⁷ Sınıftaki konuşma konusu başlıkları kısaca şöyle:

- a) Padişahın sarayda oturması, ulusuna görünmemesi, Gazi'nin Ankara'da oturması, herkesle selâmlaşması.
- b) Şapka ve şapkayla selâm verilmesi, eskiden fes giyilmesi.
- c) Yerli malı kullanma.
- ç) Fabrikaların açılması.
- d) Eski yazının sağdan sola ve kargacık burgacık ve zor yazılması.
- e) Eskiden öğrencilerin falakaya yatırılması, oyunun yasaklanması, şimdi hayvanlara bile dayak atılmaması.
- f) Eskiden hastalık tedavisi için kurşun dökülmesi, şimdi doktorların olması.
- g) Demir yollarının yapılması.
- ğ) Orman Çiftliği'nin açılması kurak yerlerin ağaçlandırılması.
- h) Bankaların açılması, tasarrufun geliştirilmesi.
- ı) Peçe ve çarşafın kaldırılması.
- i) Elektrik gelmesi, her yerin modernleşmesi.

²⁶ A.g.e., s.24.

²⁷ Vedat Nedim, *29 Birinci teşrin*, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümünde ilk mekteplerde oynamak üzere Maarif Vekâleti tarafından bastırılmıştır. Köy Hocası Matbaası, Ankara 1933.

İnkılâp Çocukları'nda Yaşar Nabi aynı konuyu manzum olarak işliyor.²⁸

“Turgut — Hayalini işlet de düşün bir an orayı,
Düşün bir damar gibi uzanan iki rayı
Üstünde medeniyet perisini getiren
Gözleri alev alev yanan uzun bir tren
Dağları delerekten aşaraktan suları
Kovalıyor cehalet denilen canavarı.
Kanalların içinde hapsedilmiş nehirler
Yerden fışkırır gibi yükseliyor şehirler. ...
Birbirine bir anda yaklaşan uzaklıklar
Yükselen fabrikalar, kuruyan bataklıklar
Güneşe koşar gibi mekteplere koşuşlar
Yurdun ufuklarında uçuyor çelik kuşlar
Halka kucaklarını açıyor Halkevleri
Yeniden hız alıyor inkılâp alevleri.”

Yaşar Nabi *5 Devir* adlı 5 tablolu manzum oyununda, istibdat devri, Balkan Savaşı, I.Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı'nı, ilk 4 tabloda anlatıyor. 5.tabloda Cumhuriyet döneminin başladığını, bu dönemdeki savaşın iktisat ve fen savaşı olduğunu, Gazi'nin tüm güçlükleri yendiğini, herşeyi bizim yapacağımızı işliyor.²⁹

“Şinasi

Tevekkül, esaretle miskinlik felsefesi,
Tevekkül, mazlumların göğe varmayan sesi,
Beklersin asırlarca gökten ümit beklersen,
Kendi kuvvetinden um artık ne umarsan sen.
At şarkın üzerine yakışmayan pasını
Duy içinde maddeyi yenmek ihtirasını.”

Ercüment B.Lav, *Karagöz Stepte* adlı oyununu, geleneksel karagöz metinlerinin yapısına bağlı olarak oluşturuyor. Oyun Yeni Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan beri uygarlık yolunda yapılan işleri sergiliyor. İzmir'de, Nazilli'de, Karabük'te açılan fabrikalar, fuarlar, uçaklar, elektrik santralleri, Köy Enstitüleri, radyo, tiyatro, opera, uygarlık simgeleri diye işleniyor.³⁰

²⁸ Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları*, Ankara 1933, s.19-20.

²⁹ Yaşar Nabi, *5 Devir* manzum destan 5 tablo Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü için yazılmıştır. CHP Katibi Umumiliği I. Basılış. Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.9.

³⁰ Ercüment B. Lav, *Karagöz Stepte*, CHP Yeniseri Temsil Yayını No: 18, Ulusal Matbaa, 1940, s.49.

- “Hacivat – Evet Karagözüm
Kandil yerine elektrik.
Sarnıc yerine baraj.
- Tepegöz – Medrese yerine mektep
Tezgâh yerine fabrika
- Hacivat – Kağrı yerine otomobil
Sandal yerine motor
- Tepegöz – Saban yerine
Ambarları buğdayla dolduran
Traktör.
- Hacivat – Ve tayyare.
- Karagöz – Bre..bre..bre.
Susun başım dönüyor.
- Tepegöz – Sürattendir süratten.
Buna alış, alışmayanlara hayat yok.
Tayyare. ...
- Hacivat – Yılları aya, ayları haftaya,
Haftaları güne,
- Tepegöz – Günleri saate indirdi.
- Hacivat – Toprakta havada
- Tepegöz – Bilgide kafada
- Hacivat – Teknikte sanatta
- Tepegöz – İleri
- Karagöz – Yavaş söyleyin
Aklım kalıyor geri
Nerdeyse duracak
- Tepegöz – Aklın durmadan uçak durur
Kurtulursun.”

Turgut Simer’in *Ak Akça* adlı komedisi, yaşlı savurgan bir karı kocanın parasız kalınca kızlarını yaşlı ve varlıklı birine vermeye kalkıştıklarını konu ediyor. Baştan başa harap ve senelerce bakımsız bırakılan yurdun imar edilmesi gereği. Atatürk’ün açtığı dil devrimi ile Osmanlıcanın ölmekte olduğu düşünceleri oyunda replikler arasına serpiştiriliyor.³¹

On Yılın Destanı adlı manzum destanda Halit Fahri Cumhuriyet’in on yılında yapılanların serimini, Gazi Türkiye’sinin büyük senfonisini yazmak

³¹ A. Turgut Simer, *Ak Akça*, komedi 4 perde, CHP Yeniseri Temsil Yayını No: 34, Ulusal Matbaa, Ankara 1942.

isteyen bir bestecinin gözüyle, duygusuyla seyirciye vermeyi amaçlıyor. Sürekli Cumhuriyet övgüsü ile gelişen oyun, okuma seferberliğini, hükümet işlerinin duyurusu için köyde duvar gazetesini anlatıyor. Fen ve güzel sanatların vatani parlatacak güneş olduğunu söylüyor ve Avrupa'nın bizi sömüremeyeceği bir ulus olmamızı özlüyor.³²

Turgut —

Hammaddeyi işleyen kollar çoğaldı bugün.
Her tarafta sanayi işte kök saldı bugün.
Bir fabrika açıyor vatanın her yakası.
Bu şeker fabrikası, o kumaş fabrikası.
Ötede iplikler dokuyor narın eller
Beride yığılıyor çinilerle heykeller
Mobilya mı istersin işte en kübikleri
İşte demirhaneler Türkiye çelikleri,
Çiftçiye saban iste, orduya silâh iste.
Her türlü saadet var böyle ilerleyişte.
Hasılı yükseltince her tarafta bir baca
Avrupa kesemiyor artık bizi haraca.”

Halkevlerinin yetiştirdiği gençlerin canı pahasına Türk ulusunu en yüksek uygarlığa doğru götürdüğünü, seyirciye Türk ulusçuluğunu yaymak düşüncesi ile birlikte işliyor Aka Gündüz *Beyaz Kahraman* adlı oyunuyla.

Veremin ve kanserin ilâcını bulan bir Türk profesörü laboratuvarında uzun yaşamın gizini bulma çalışmaları yapıyor. Bulduğu formül hayvanlarda başarı sağlıyor. İnsanlarda yapacağı deneyi ilkin kendinde uyguluyor. İlâcın dozu fazla olduğu için ölüyor. Ölüirken asistanlarına normal dozun ölçüsünü söylüyor.

Yunus Nüzhet Unat, Kemalizm yolundaki Türkiye'yi 21. Yüzyılda görüyor, *Haydi Suna* adlı oyunuyla. Bir Türk bilim adamı, savaşta kullanılan gazları nötralize eden bir gaz buluyor. Bunun üzerine tüm dünya Türk profesörünün peşine düşüyor. Profesör bütün önerileri reddeder. Sadece Türkiye için çalışacağını söyler. Araya giren sanayi casusları profesörün asistanını kazanmaya çalışırlar. Asistan bir an güçsüzleşiyor. Fakat hemen ulusal duyguları ağır basıyor ve casuslara istenilen bilgileri vermi-

³² Halit Fahri, *On Yılın Destanı*, 3 Perde 3 Tablo manzum destan, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933, s.32.

yor. Bu olaylar dizisi içinde Ankara'nın ve Türkiye'nin 21. yüzyıldaki tablosu da ilgi çekiyor.³³

“Pekkan — ... Ankara kurulduğu vakit nasıl bir yerdi biliyor musun Suna, Polatlı'yı geçtikten sonra Eskişehir'e uzanan step nasılsa işte öyle. Fakat şimdi, bir çam ormanının içine girdi. Tabiatın güherçileli toprağını insan kuvveti yendi. Çöl havasını değiştirdi. Bir asır önce Avrupa'nın gerisinde olan Türkiye'yi Medeniyetin en başına geçiren nedir?”

Suna — (Heyecandan göğsü dolmuş olduğu halde) Atatürk Azmi.”

İbnürrefik Ahmet Nuri, Cumhuriyetin onuncu yıldönümü için yazdığı *Şeriye Mahkemesinde* adlı komedisiyle dolaylı olarak Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hukuk sistemlerini tartışma ortamına getiriyor. Yazarın oyununun konusu hakkındaki düşüncesi şöyle: “Eski devirlerde Şeri Mahkemelerde davalar nasıl görülür ve ne garip ilânlar verilirdi. Bu piyesteki mevzu budur.”³⁴

Kemal Uluser *Işık* adlı oyunuyla Kemalist bir öğretmenin tüm zorluklara karşın bir yöreyi çağdaş yapabileceği tezini savunuyor. İstanbul'lu bir öğretmen, Anadolu'da bir köyde çalışıyor. Köy ilkin kıraç, pislik içinde, yolları bozuk, çeşmeleri pis, köylü umutsuz, dedikoducu, tefecinin eline düşmüş, ahır gibi evlerde yaşıyor. Öğretmen; ağa ve imamın karşı çıkmalarına yenilmeyerek yöreyi bayındır, köylüyü mutlu yapmak için çabalar. Ağa ve imamın düzenlediği bir oyun sonucu öğretmen görevden alınıyor. Köylü, öğretmenin başlattığı çağdaşlaşma hareketini sürdürüyor. Yeşillikler, ormanlar, ekinler, ekin bayramlarıyla köylü, temiz giyimli, mutlu ve çalışkan oluyor.

Galip Naşit *Destan* adlı bir perdelik durağan oyununu, Atatürk'ü tarih boyu en kahraman kişi olarak anlatmak için tüm anlatımla, söze dayanarak oluşturuyor. Altı öğrenci en kahramanın resmini yapacaktır. Tarih kitapları karıştırılıp en kahraman aranıyor. Son sayfada “Gazi” bulunuyor.³⁵

³³ Yunus Nüzhet Unat, *Haydi Suna*, facia 3 perde CHP Gösteri Yayını, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1938 s.31.

³⁴ İbnürrefik Ahmet Nuri, *Şeriye Mahkemesinde*, CHP Katibiumumiliği, Hakimiyeti Millie Matbaası, Ankara 1933.

³⁵ Galip Naşit, *Destan*, 1 perdelik piyes, Mektep temsilleri no: 2, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

Kurtuluş Savaşı'nın çeşitli dönemlerini konu alan oyunlar genellikle ulusal bilinci yaygınlaştırmak, ulusun kendine güvenini perçinleştirmek amacıyla taşıyor. Bu oyunların bir bölümünün konularını kısaca izleyelim.

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Ateş* adlı manzum oyununda: yaşlı karı-koca, kızları Ayşe ile İnönü Savaşında, kağınlarla cepheye cephane taşıyorlar. Buluşma yerinde Ayşe kız, Çavuş Ahmet'le buluşuyor. Bu ara düşman yaklaşıyor. Çavuş Ahmet ve Onbaşı Memiş gidiyorlar. Yaşlı Hüseyin cephanenin başından ayrılmıyor, düşman gelince kendisi ile beraber cephaneliği ateşe veriyor. Düşman kaçıyor, korkan öküzler düşmanı kovalıyor. Ahmet Çavuş dönüp ana ve kıza geçmiş olsun diyor, anaya kendisinin de anası olmasını öneriyor. Ayşe ile Ahmet yakınlık kuruyorlar. Ahmet Çavuş Ana ile Ayşe'yi gene Karadeniz'den cephane taşımaya gönderiyor.³⁶

Kartal adlı manzum oyunda Şükrü Halil, coşkulu bir biçimde Kurtuluş Savaşı'nın İzmir'in işgalinden, kurtuluşuna kadar olan bölümünü, durağan söze dayalı olarak anlatıyor. Çatışan yanlardan biri Halife yanlısı, jurnalci bir yobaz, diğeri Ulusal Güçler. Oyun baştan sona Türklere ve Atatürk'e övgü sözleriyle bezeniyor.³⁷

“Günay — Avrupa ortasında şahlanırken Türk atı
Atilla'nın önünde dize geldi de batı

... ..

... ..

Fakat şimdi Türk'lere Mustafa Kemal adı
Asırlarca umduğu tel: müjdeyi veriyor:
Yurduna kurtuluşun yolunu gösteriyor.
Kurtuluşun izini kanla çizerken bize
Diyor ki: “Dökeceğiz düşmanları denize”

“Mutlu — Mustafa Kemal, azmin meş'alesi, nurudur,
Ulu Türk Milletinin eşsiz bir gururudur. ...”

Peyami Safa *Gün Doğarken* adlı oyunuyla, Kurtuluş Savaşının, Ata'nın izinde iç ve dış düşmanlara karşı kazanıldığını işliyor. Murat Bey, Anadolu'ya silâh ve asker kaçırıyor. Üvey babası, İstanbul Hükümeti ile ilişki

³⁶ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Ateş*, manzum piyes 2 perde, İstanbul 1939.

³⁷ Şükrü Halil Tuğal, *Kartal*, manzum piyes 3 perde, CHP Gösteri yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s.38.

kuruyor. İçkiyi ve güzeli seviyor. “Nerede rahat edersem orası benim vatanımdır.” diyor. Murat bey hafiyeler tarafından yakalanıyor. Divan-ı Harbe götürülürken nöbetçiyi ulus sevgisi ile ikna ediyor. Birlikte Anadolu’ya kaçıyorlar. Anadolu’da düşman cephaneliğini havaya uçururken yaralanıyor Murat bey. Savaş kazanılıyor. Üvey baba pasaport alıp, Londra’ya kaçıyor. Murat bey yaralı olarak İstanbul’a dönüyor. Zafer kutlama şenliklerine katılıyor. Oyunda ulusal bilinç, Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik ilkeleri işleniyor.³⁸

Nihat Sami, *Kızıl Çağlayan* adlı manzum oyununda Kurtuluş Savaşında, düşman işgalinde bir köyde geçen olayları coşkulu bir anlatımla iletıyor. Ulusal güçlerle, İngiliz, Yunan, Padişah ve yerli işbirlikçi güçleri çatışıyor. Leyla’nın nişanlısı Nimet savaşıyor. Leyla eşraftan biriyle nişanlanıyor ve düşman zabiteleri ile yatacağı söylentisi çıkarılıyor. Nimet, düşman savaş plânlarını çalmak için köye geliyor, plânları çalıyor, durumu öğreniyor, köyde kalıyor. Leyla’nın yeni nişanlısı Nimet’e bir tas altın öneriyor vazgeçmesi için Leylâ’dan. Nimet hayır diyor. Leylâ’yı kurtarmak için çatışmaya giriyor. 5 düşman zabiti öldürüyor, kendisi de yaralanıyor. Bu sırada borazan sesleri ve Kızıl Çağlayan (bayrak) ile Türk ordusu geliyor.³⁹

Vasfi Mahir’in *Yaman* adlı oyunu, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul’da bir paşa konağında geçiyor. Paşa işbirlikçidir. Yaman, Paşa’nın kızıyla nişanlıdır. Savaş sonrası evlenmeyi düşünüyorlar. Evde piyano öğretmeni bir Fransız kız, Yaman’ı ağına düşürüp yoketmek istiyor. Yaman ise, sabahlara kadar balık avına çıkıyor. Paşa’nın düşman generallerine verdiği bir ziyafette Yaman öfkeden lambayı bir generale fırlatıp kaçıyor Anadoluya. Savaş kazanılınca Paşa dahil düşman ve işbirlikçiler kaçıyorlar. Yaman doğacak çocuğunun adını Cumhuriyet koyacaktır. Oyun Türklük bilincini ve vatan sevgisini yerleştirmeyi amaçlıyor.⁴⁰

Kurtuluş Savaşını, vatan sevgisi ağırlığında işleyen oyunlardan biri de Celal Tuncer’in *Devrim Yolcuları* adlı oyunudur. Veremli Oben bir Anafartalar şehidinin oğludur. Kız kardeşi saray çevresindedir ve düşmanla

³⁸ Peyami Safa, *Gün Doğarken*, piyes 3 perde, CHP Gösteri Yayını, Ahmet İhsan Basımevi Ltd., İstanbul 1937.

³⁹ Nihat Sami, *Kızıl Çağlayan*, İstiklal Savaşından iki manzum sahne, Mektep temsilleri no: 5, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

⁴⁰ Vasfi Mahir, *Yaman*, piyes 4 perde, Mektep temsilleri No: 3 Maarif Vekâleti Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

ilişki içindedir. Oben Anadolu'ya cepheye gelir. Oben'in karısı da ardından. Oben'in karısı hemşire olarak savaşta görev yapar. Oben'in kızkardeşi casus olarak yakalanıp, kurşuna dizilir. Oben cephede yaralanır, kör olmuştur. On gün sonra da hastahane de ölür. Oben'in karısı kızlarına iyi bakmaya söz vermiştir.⁴¹

Kurtuluş Savaşı'nın çok zor koşullarda kazanıldığını anlatan bir diğer oyun da Osman Türkoğlu'nun *Tipi* adlı oyunu. Vatan sevgisi ve sınıf bağlarının gücünü iletmeye çalışıyor Osman Türkoğlu. Erzurum ve Sivas Kongreleri sırasında Sarıkamış yöresinde bir avcı kulübesinde geçiyor oyun. Yollarını kaybeden Padişahçı, soylu, nişanlı bir çift kulübeye sığınıyor. Açlıkla, ölümlerle, kurtlarla boğuşmalar. Kulübeye Millîci Demir gelince çatışmanın ağırlıkları değişiyor. Kadın, nişanlısından çok Demir'e ilgi duyuyor. Nişanlı soğuktan donarak ölüyor. Karlar eriyince, kızın babasının adamları geliyor. Kız, babasının yanına İstanbul'a gidiyor. Demir dağlara, Millîcilerin yanına.⁴²

Madde-Ruh çatışmasında, ruhun maddeye üstünlüğünü vurguluyor Necip Fazıl, *Tohum* adlı oyununda. Kurtuluş Savaşı'nda Maraş, Fransızlara ve komitacılara karşı direniyor. Direnenlerin başında Ferhat bey var. Ferhat beyin kardeşi Osman, mert olduğundan bile bile pusuya düşüp ölmüştür. Komitacılar Osman'ın karısını kaçırmaya çalışıyorlar. Ferhat bey de aynı mertlikle önceden haber vererek komitacıların içinden reislerini kaçırmaya çalışıyor. Kadını kurtarıyor. Kadın mutsuzdur. Gizliden Ferhat'ı sevdiği, Ferhat'ın ona meyil duyduğu seçiliyor. Ama bazı gizler kişide kalmalıdır. Yazar Ferhat'ta ruhu, komitacılarda ve Fransızlar'da maddeyi, çatışmanın iki ucu olarak simgeler.⁴³ Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü için yazılan *Yarım Osman* adlı oyununda Aka Gündüz; Türk ulusu'nun kendi özülüyle kendini kurtarabileceği ve yönetebileceği düşüncesini işliyor. Atatürk'ün Sivas'tan Ankara'ya gelişi sırasında. Fransız işgalinde bir Anadolu köyünde geçiyor olaylar. Padişaha bağlı mültezim zorla, işkenceyle ürün topluyor. Halk, Kemalci diye direnmeye başlıyor. Mültezim, halk arasından Yarım Osman'ı Kemalci diye tutuklatmak istiyor ama gelen jandarma da Kemalci çıkıyor. Mültezimle kâtipi bağlanıyor. Ankara'ya

⁴¹ Celal Tuncer, *Devrim Yolcuları*, ulusal piyes 3 perde, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1937.

⁴² Osman Türkoğlu, *Tipi*, dram 4 perde, CHP Gösterit yayını, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1939.

⁴³ Necip Fazıl, *Tohum*, piyes 3 perde, Semih Lütfi Matbaası ve Kitabevi, 1935.

gönderilecekken Kemalci bir subay geliyor ve mültezimin de Kurtuluş Savaşı'na katılmasını istiyor. Sonraki bölümde, Cumhuriyet'in ilânının ikinci günü şenliklerle kutlanıyor. Mültezimi; istiklâl madalyalı tüccar, katibi de; Nahiye Müdürü olarak görüyoruz. Yalnız yaşlı bir sarıklı karşıt görüştedir. Son bölümde de onuncu yıl kutlamaları yapılır. Oyunda ümmet-millet çatışması içinde ulusal bilinç aşılama çabası ağırlıklı. ⁴⁴

Bürkan Cahit, *Gavur İmam* adlı Kurtuluş Savaşı'nın bir bölümünü konu alan oyunda, halkın, aydının, eşrafın topluca iç ve dış düşmanlarla çatışmasını veriyor. Düşman Ege'ye çıkarma yapıyor. Cephanelik Biga'dan, Yenice'ye taşınıyor. Anzavur, Gavur İmam ve yandaşları 15000 kişi ile 150 kişinin koruduğu cephaneliği almaya geliyor. Cephane düşmana geçmesin diye havaya uçuruluyor. Oyun Yaşasın Türk Milleti diye bitiyor. ⁴⁵

Halkevleri ve halkodalarında oynanan oyunların önemli bir bölümü ulusal bilinci, türklük bilincini yaygınlaştırmak için yazılıyor. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya girişlerine kadar olan bölümler bu evrelerdeki Türklerin yaşamı, savaşları, uygarlıkları büyük bir coşku ile anlatılıyor. Osmanlı İmparatorluğu dönemi ya işlenmiyor, ya da Yeni Türkiye Devleti'nin karşıtı olarak olumsuz yanları ele alınıyor. Önceki Kemalist ilkeler ışığında yapılan Devrimler, yenilikler ele alınıyor.

Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür sorunlarını inceleyen Doçent Dr. Sevda Şener, bu konuda şöyle diyor: ⁴⁶

“Osmanlı İmparatorluğu dönemi tümüyle kara bir dönem olarak eleştirilir. İmparatorluğun çöküş yıllarının ekonomik ahlâksal ve kültürel yozlaşması vurgulanır. Bu yozlaşmanın, ulusal değerlerin yitirilmesine, halk ile yönetici sınıf arasında ayrıma yol açtığı belirtilir. Avrupa Devletleri ile yapılan işbirliğinin Batının emperyalist emellerine hizmet ettiği, Kurtuluş Savaşı'nın sadece düşman ordularına karşı değil, Osmanlı yoz düzenine karşı ka-

⁴⁴ Aka Gündüz, *Yarım Osman*, 3 perdelik millî piyes, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü için yazılmıştır. *Okullara Millî Piyeler Antolojisi*, İstanbul 1968. Hazırlayan: Mustafa Yılmazkaya.

⁴⁵ Bürkân Cahit, *Gavur İmam*, 3 perdelik millî piyes, Mektep temsilleri No: 4, Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

⁴⁶ Doç. Dr. Sevda Şener, *Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür Sorunları* 1923-1970, A.O.O.T.C.F. Yayını 226, A.Ü. Basımevi, Ankara 1972, s.151-152.

zanılmış bir zafer olduğu açıklanır. Devrimler, Osmanlı Kurumlarını yıkarak ulaşılmış bir uygarlık aşamasıdır ve hem Doğunun uyuşukluğuna hem Batı'nın emperyalist tutumuna karşıdır. Beşyüz yıllık bir dönemin tüm değerlerinin yadsınmasından sonra asal değerler daha gerilerde, Orta Asya Türk uluslarında aranmıştır. Orta Asya'da bir iç deniz çevresinde uygar ve mutlu bir ülke düşünülmüş, günün tarihsel bulgularından da esinlenerek ileri, uygar Türk Ulusu'nun Batı'ya göçederek Anadolu'ya uygarlık getirdiği ileri sürülmüştür. Orta Asya Türk Ulusu, sanatseverliği, barışseverliği, mertlik ve kahramanlığı ile yüceltilmiştir.”

Faruk Nafiz'in *Akın*, Özyurt Behçet Kemal'in *Çoban*, Atilla, Ergenekon, Yaşar Nabi'nin *Met*, Münir Hayri'nin *Bay Önder* adlı oyunları Türk Tarihinin Osmanlı Devleti öncesini konu alıyor. Türklük bilincinin aşılması, Türk uygarlığının çağı içinde en önde oluşunu serimliyor.

Münir Hayri'nin *Bay Önder* adlı müzikli, baleli oyunu, Ata'nın Ankara'ya ilk gelişinin yıldönümünde, 27 Aralık 1934'de oynanıyor.⁴⁷ Ankara Halkevinin hazırladığı broşürde oyunun özü için şunlar yazıyor:

Bay Önder, çok eski ve değişik çeşitlerine batı ellerinin birkaç yurdunda bile rastlanan bir Türk irtekisinin bir destan biçimine konmasından ortaya çıkmıştır. Bir deli ozanın açtığı sahne bizi eski çağlarda Bay Önder'in acunda Bay olduğu günlere götürür. Bay Önder'in hatunu Bayan İzgen, Adam öğeliğinin sembolüdür. Ne yazık ki İzgen bir fırtına gününde ölmeye borçludur. O fırtına da kopar, dünyayı altüst eden bu fırtınada İzgen ölürken göğsünde sakladığı altın tası Bay Önder'e bırakır. Günler geçer, Bay Önder, altın tasta içer. Binlerce yurda faydalı iş görür ve birgün bütün yurdun ulularını toplar, onlara bir şölen verir. En sonunda da bütün malını onlara dağıtır. Altın tası da sonsuz enginlere atar. Altın Tas onun ülküsüdür.

Tü ne gün Türk bunalırsa
Bu enginin kıyısından bir yudum su alırsa
Altın Tasın kenarından içmiş gibi olacak...”

⁴⁷ *Ankara Halkevinin Müziksel Festivali*, 27 ilkanun 1934. Ayrıntılı bilgi için ekler bölümüne bakınız.

Konusunu önce gördüğümüz *Mete* oyununda Türk'ün özgürlüğü ve uygarlığı konusunda yoğun anlatımlar yer alıyor.⁴⁸

“Mete – Çünkü alışkın değil bir Türk esir olmaya
At üstünde büyüyen çünkü yürümez yaya.”

Behçet Kemal, *Ergenekon* adlı manzum oyununda Türk'ü uygarlık konusunda Tanrıyla özdeşleştiriyor.⁴⁹

“Ozan –

Türk kalbinden geçti ilk tanrıların kanları,
Öbür ırklar sürüyken Türk'lerdi çobanları
Dünyayı tarla gibi sürdü uçtan uca Türk
İmrenerek taptığı tanrılardan yüce TÜRK,
Gün görmezken öteki insanların inleri
Kafalarında güneş Türk'lerin bilginleri.

... ..

Türklerden ün almışsa, yeryüzünde kaç kişi,
O kadardır Tanrının toprakta belirşi.
Hey Rab. Çıkmam gerekti arşındaki kürsüne
Mademki ilk demiri koymuştu Türk Örsüne
Mademki ilk kıvılcım sıçramıştı toprağa
Hacet yoktu bir yeni büyüklük yaratmaya
Doldurunca bir demir sapı Türk'ün elini
Yere diktin demekti etten bir heykelini.

... ..

Ne çok gecikecekti insan olmakta insan
Olmasa Türk ilk seven, ilk inanan, ilk yazan ...”

Behçet Kemal, *Attilâ* adlı oyununda uzun uzun Attila'nın serimini yapıyor. Onu tüm kentleri ram eden olarak vurguluyor. Attila, Roma imparatorunun kızkardeşini istiyor. İmparator evli diye vermiyor ilkin. Sonra da kendisini bağışlaması için Papa'yı Attila'ya elçi diye gönderiyor. Attila affediyor. Oyunda Attila aşırı yüceltiliyor. Ve oyunun son sahnesinde sadece silüeti görülüyor. Yazar, tüm oyun boyunca kan, soy, ırk övgüsü yapıyor ve kitabın yazım tarihini atarken İsa'nın doğumu yerine Attila'nın

⁴⁸ Yaşar Nabi, *Mete*, İstanbul 1932, s.17.

⁴⁹ Behçet Kemal, *Ergenekon*, manzum piyes, *Ülkü*, cilt 1, Şubat 1933, sayı. 14-15.

doğumunu takvimin başlangıcı sayıyor. Ve Londra 18.4.1532 diye tarih atıyor. Yazar Türk'e yakıştırılan Barbar sözcüğüne karşı çıkıyor:⁵⁰

“Attila — Tanrılığı haketmiş ırka barbar demeyin!
Gözleriniz yurduna ilişti mi baş eğin!”

Behçet Kemal'in, ilk kez Ankara Halkevi Sahnesinde seyirci karşısına çıkan *Çoban* adlı oyunu da ulusal bilinci, ulusun kendine güvenini arttırmak amacı ile yazılıyor. Olaylar zamanımızdan çok önce geçtiği halde, Atatürk'ün Türk Gençliğine hitabesi ile bitiyor. Zaman ve yer soyutlanıyor. Düşman ülkeyi sarmıştır. Uzun süre savaşılmış iki yan da çok kayıp vermiştir. Sonunda birer yiğidin dövüşmesine karar veriliyor. Kim yenilirse onun yanı yenilmiş sayılacaktır. Türk yanından hançerli bir *Çoban* dövüşüyor, zırhlı düşman savaşçısına karşı ve *Çoban* kazanıyor. Yazar, Türk ırkını bir çobanda simgeliyor.

“Tarih — İrkımın öz çocuğu bir Türk genci çoban”

Oyunda Türk'lerin uygarlık yayıcısı olduğu sürekli vurgulanıyor.⁵¹

“Bey — Türk kolu buraya geldiği zaman
Onlar daha tastan
Su içmeyi bilmiyorlardı bile.
... ..
Sanatı, hakikati, ilmi, kahramanlığı
Dünyaya yaysın diye Tanrı Türk'ü yarattı.”

Ve Türk soyu, tarih için dünyada tek varlık olarak niteleniyor.

“Tarih — Bir tek alın tanıdım toprağa eğilmeyen.
Sürünmek istemeyen, kölelik ne bilmeyen
... ..
Türk'ün güneşleriyle dünya ufku ağardı,
Türk olmasa tarihe yazılacak ne vardı?”⁵²

Faruk Nafiz Çamlıbel, yazdığı *Akın* ve *Özyurt* adlı oyunlarda ağırlıklı ulusal bilincin kökleştirilmesi ilkesini sürdürüyor. *Akın*'da üç başbuğ oğlu

⁵⁰ Behçet Kemal, *Attilâ*, tarihi piyes 3 perde, CHP Genel Katipliği, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s.31.

⁵¹ Behçet Kemal Çağlar, *Çoban*, 2 perdelik manzum piyes, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.29-30.

⁵² *A.g.e.*, s.5.

Bayan, Bumin ve Demir, İstemi Han'ın ve ülkenin serimini yapıyorlar. Ülkede 11 yıl kurak ve kuraklık nedeniyle de kıtlık oluyor. Halk inancına göre bu felaketin bitmesi için Han'ın kurban edilmesi gerekiyor. Başbuğlardan biri Han olacaktır. Başbakıcı, Başbuğların zoruyla İstemi Han'ın oğlu Suna'nın kurban edilmesi gerektiğini söylüyor. Demir gene silâh zoruyla işin gerçeğini öğreniyor. Durum anlaşılınca üç başbuğ linç ediliyor, oğullar başbuğ oluyor. Oğulların herbiri bir yöne kuraklık nedeniyle göç edecektir.

Oyun boyu Türk soyuna övgü yapılıyor ulusal bilinci pekiştirmek adına:

“Korkmayın benliğiniz yadelde erir diye.
Hiçbir kanın cevheri sizden yüksek düşmez.
Hiçbir elin hüneri Türk'le boy ölçüşemez.”⁵³

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Özyurt* adlı destanında akıncıların anayurttan özyurda gelişlerini anlatıyor ilkin. Sonra akıncılar deniz kıyısına geliyor. Kıyıda yerliler ilkel yaşıyorlar. Türkler yerlilere sevgi ve uygarlık öğretiyorlar. Zaten geldikleri her yerde uygarlık tanrısı görevi yapmışlardır. Anayurttan bilge kişiler de geliyor, küçük bir kent kuruluyor, uygar yaşam burada da sürdürülüyor. Yerlileri uygarlaştırma çalışmaları yapılıyor sürekli.⁵⁴

Çorumlu adlı radyofonik tarihi oyunun yazarı Nazmi Tonbuş, oyunun başına açıklayıcı kısa bir not ekliyor.⁵⁵

“1075 – 1076 yıllarında cereyan etmiş tarihi bir olaydır ki Nkonya'nın Danişmendliler tarafından Bizanslılardan zaptundan sonra “Çorumlu” diye adlandırılması sebebini belirtir. Tarihin rivayetleriyle halk geleneklerinin uyuşmasına çalışılmıştır.”

Oyun, Melik Ahmet'in Malatya'dan Sivas'a kadar düşman kalelerini teker teker aldığını, savaş öncesi kalelere casuslar gönderdiğini konu ediyor. Casuslardan biri aşık oluyor. Kızı kaçırıyorlar, elde edilen bilgileri gerekli yerlere ulaştırıyorlar. Son kale Çorum'luların kahramanlıklarıyla alı-

⁵³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akın*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti, Nurgök Matbaası, İstanbul 1965, s.57

⁵⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Özyurt*, destan 3 perde 8 tablo, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1932.

⁵⁵ Nazmi Tonbuş, *Çorumlu*, tarihî piyes, Çorum Halkevi Dergisi, sayı 52-60 Şubat 1945, Temmuz 1946, Çorum Vilayet Basımevi.

nıyor. Kaleye Çorum'lular yerleştiriliyor. Oyunun yazımı için tarihi belgeler ve halk efsanelerinden yararlanılıyor. Ulusçuluk ilkesi, halk deyişleri biçiminde veriliyor.⁵⁶

“Melik Ahmet — (Yüksek sesle) Ey Türk Ulusunun şanlı beyleri, kahraman erleri, ey gerçeğe tapan, eğriyi tepen, iyiliği seven, kemliği savan, küçüğü seven, büyüğü sayan, temiz kanlı, ak alımlı, pak yürekli Türk oğulları! Şimdiye kadar hak uğrunda, şeref yolunda, savaş alanlarında can verdiniz, şan aldınız, ün saldınız, yüz ağarttınız. ...”

Ahmet Kutsi Tecer'in yazdığı *Koçyiğit Köroğlu* adlı oyunda, haksızlığa, zulme karşı direnmede Türk ulusunun ortak değerlerini gene Türk kültürü, Türk halk bilimi verilerinden yararlanarak öne çıkarmayı amaçlıyor. Yakın tarihimizi konu alan oyunlarda da özellikle Türkçülük, ulusçuluk ilkelerinin CHP'nin istediği biçimde yaygınlaştırılması amaçlanıyor. Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun yazdığı *Kozanoğlu* adlı oyunu, ulusal bilinci pekiştirmek adına, Türk vatanında yalnız Türk kültürü, Türk dili egemen olmalıdır, düşüncesini işliyor. CHP'nin III.Büyük Kongresi tarafından kabul edilen program gereği milletin, dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyet olması ilkesi, oyunda çatışmayı doğuran ana öge olarak ele almıyor. Ali Süha Delilbaşı, İ.A.N. Sekizinci ve R.N. Güntekin'in hazır bulunduğu bir toplantıda *Kozanoğlu*'nun Halkevleri oyun dağarcığına alınması konusunda CHP'ne bir rapor hazırlanıyor. Raporda, oyunun analizi ve övgüsel eleştirisi yapılıyor ve CHP umdelerine uygunluğu belirtiliyor.⁵⁷

“... Müdafaa ettiği tezde fırkamız umdelerinden birini teşkil eder. Türk vatanında yalnız Türk milletinin, Türk dilinin, Türk harsinin hakim olabileceği davasıyla meşgul olmuştur.”

Kozanoğlu göçebe Türkleri, Çukurova'da Gavur dağlarında yaşıyorlar. Padişah o yöreye başka kültürden gruplar iskân ettirmek istiyor. Kozanoğlu ve köylüler kabul etmiyorlar. Osmanlı Kozanoğlu'nun üzerine ordu gönderiyor. Savaş sonucu Kozanoğlu yaralanıyor. Kozanoğlu'nu yakala-

⁵⁶ A.g.e., s.16-17.

⁵⁷ Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Kozanoğlu*, piyes 3 perde, sahne yayımı, Türkiye Yayınevi, II. Basım, İstanbul 1932, s.5.

maya gelen Osmanlı kadın zabit, Kozanoğlu'na aşık oluyor, yaralanıyor ve Kozanoğlu ile birlikte ölüyor.

Eski göçebe Türk kültürü, yeni yerleşik Türk kültürü ile yer yer çatışabiliyor. Ulusal geleneksel yaşam ile çağdaş yaşam sentezi konusunda çıkabilecek uyumsuzluk CHP'nin oyunu, dağarcığa almasını ya da Ankara'da oynatılmasını engellemiş olabilir.

Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü adlı oyunda, Türk soyuna coşkulu övgü sözleri yer alıyor.⁵⁸

“Çocuk — ... Doğduğundan beridir dik durur Türk'ün başı
Alçalmadı o bir gün eğilmedi hiç yere

... ..

O herşeyin üstünde, her yüksek ondan cüce
Yüzyıllardır acuna ün saldı Türk'ün adı.

... ..

Sekreter — Türk'ün inanı bütündür. Onu kimse yıkamaz.
Dişinden tırnağından arttırır, aç kalır,
Susuz kalır, çıplak gezer yine yadlardan
geri kalmaz.

... ..

Türk, dediğini yapan, başladığını başlandı.

Devrim Yolcuları adlı oyunda, yeni devletin temellerini atarken Türk soyundan güç alınacağı belirleniyor.⁵⁹

“... Kurtarılmak için uğraşılan bu yurdun kazılacak yeni temeli
öz Türk çocukları olan Attila, Cengiz ve Timur'un kanını taşı-
yan bizim gibi Türk evlatlarının kollarıyla kazılacaktır.”

30 Ağustos adlı oyununda Avni Candar da aynı konuda Türk gücünün kaynağını Orta Asya'ya uzatıyor.⁶⁰

“Koro — Düşmanı sokar mı Türk hiç yurduna
Kim karşı kor Ergenekon kurduna

⁵⁸ Vehbi Cem Aşkun, *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü*, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s.3-7.

⁵⁹ Celal Tuncer, *Devrim Yolcuları*, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1937.

⁶⁰ Avni Candar, *30 Ağustos*, CHP Halkevi Temsil Yayını, Ulusal Matbaa, Ankara 1940, s.6.

Bozulmaz hiç ey Türk, güven orduna
Alırım yurdumu komam ellere. ...”

Anadolu'nun yirmibin yıldır Türklerin vatanı olduğu söyleniyor.⁶¹

Kumandan – Asırlarca evvel obam, avulum, uruğum, ilim, yurdum derken nasıl bütün Asya'yı, Avrupa'nın dörtte üçünü kendisine ait görüyorsa, şimdi köyüm derken yine öyle geniş manasıyla düşünüyor ve bu güzel vatanı, Türk'ün yirmibin yıllık vatanını, Anadolumuzu kastediyor.”

Ülkenin ve ulusun bölünmez bütünlüğünü, Avni Candar, İmam'ın ağzından dile getiriyor.⁶²

“İmam – Memleketi düşman çiğnerken başka şey düşünülür mü? Evvela bütün memleketi düşünmek lâzım. ... Bizim için memleketimizin her tarafı birdir. Her tarafı kendi köyümüzdür. Bütün yurttaşlarımız, Türkler bizim kardeşimiz, çoluk çocuğumuzdur. Türk yurt ve milleti birdir, parçalanamaz, ayrılamaz. Senin köyün benim köyüm onun oğlu benim kızım yoktur. Bir Türk memleketi bir de Türk milleti vardır, bu bizim, hepimiziz.”

Münir Hayri Kutsal'ın yazdığı Tırtıllar oyununun konusu İzmir köylerinden birinde geçiyor. Köyün ağası yaşlı bir köylü, nişanlı kızı, kızın nişanlısı Avrupa'da öğrenim görüyor, yakında dönecek. Yaşlı köylü, düğün için ürettiği tütününü satmak istiyor. Yabancı bir şirketten Türk züppe karı-koca alıcı oluyorlar. Anlaşılmayacak kadar eski dil konuşan köyün hocası aracı oluyor, kendi komisyonunu düşünerek. Hoca işini bilir bir yobaz olarak işleniyor. Tütün alıcıları yoz Avrupa kültürünü köyde de sürdürmeye çalışıyor. Bir ara yaşlı köylünün kızına kur yapmaya kalkışıyorlar, hocaya içki içiriyorlar. Pazarlık sırasında köylüler biçilen fiatın ucuz olduğunu söylüyorlar. Hoca ve Yabancı şirketin adamları alttan almıyor. Avrupa'dan nişanlı erkek geliyor, gerçek aydın simgesidir. Avrupa'da öğrenim gördüğü halde, kendi kültürüne saygılıdır. Nişanlısına ge-

⁶¹ A.g.e., s.44.

⁶² A.g.e., s.24.

rektiğinde dans ve makyajı kendisi öğretecektir.⁶³ Yoz Avrupa kültürü ile gerici hoca tipleri ve işbirlikçilerinin çıkmazı ve karşıtı olarak ideal Türk aydın tipi geliştiriliyor. Yazar, devrim felsefesini yaygınlaştırmak istiyor.

Doç. Dr. Sevda Şener, 1933 yıllarında yazılan bazı oyunlarda, yazarlarımızın, sevinçli, güvenli ve iyimser bir görüşle yaşamı değerlendirdiklerini söylüyor. Bu değerlendirmede; ülkücü gençlerin devrimci çabaları övülmekte, çağdaş uygarlık düzeyine erişmiş, bayındır bir Türkiye umudu ve inancı yeşertilmektedir. Bu oyunlarda gericiliğe, tutuculuğa karşı genç ve uyanık kuşağın bir dayanışma içinde olduğu, çabasında başarıya ulaşacağı, Türkiye’de bilim ve sanat alanında büyük atılımları gerçekleştireceği belirtilmektedir.⁶⁴

Aka Gündüz, *Beyaz Kahraman* adlı oyununda çağdaş uygarlık, bilim ve sanat yolunda Türk ulusunun geleceğine güvenle ve umutla bakıyor.

“Profesör — Aklım, eserlerimi yaratırken gönlümde milletim vardı. Milletimi düşünürdüm. Bütün gayretlerimi, bütün zaferlerimi milletimin namına maletmek için düşündüm. ...

Ben hayatımda ve beynelmilel hayatta kazandığım bütün muaffakiyetleri büyük milletimin öz cevherinden aldım.”⁶⁵

“Profesör — Madem ki bu millet otuzbin sene evvel dünyaya ilk medeniyeti dağıtan milleti, demek onun asil kanında bir cevher vardı. Bu cevher bende de niçin olmasın dedim, neden bugünden itibaren daha, otuz bin sene içinde yeni medeniyetleri dünyaya dağıtmasın? Neye gene örnek millet olmasın? Kendi kendime ey Türkoğlu genç dayan dedim. Sen, bir haftalık genç, acemi bir doktorsun mademki kanında o kan, özünde o cevher vardır. Haydi iş başına. Genç acemi doktordan dünyaya sığmayan, dünyaya sıhhat, hayat veren, adını ebedileştiren bir doktor çıkar. Bunu behemahal yapacaksın Türkoğlu dayan.

⁶³ Münir Hayri Kutsal, *Tırtıllar*, şarkılı komedi 2 perde II. Basılış CHP Gösterit Yayını, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1939.

⁶⁴ Doç. Dr. Sevda Şener, *Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan*, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1972, s.143-144.

⁶⁵ Aka Gündüz, *Beyaz Kahraman*, Aka Gündüz Kitabevi, 1932, s.20

Behemahal yapacağın bunların hepsi için, çalışırken milletimin otuzbin yıllık şerefini, zekâsını, ününü, namusunu, düşüneceksin ve her zaferin, o kanı, o cevheri sana veren milletin hesabına geçireceksin.”⁶⁶

Aka Gündüz’ün *Mavi Yıldırım* oyununda Türk sözü övgülü bir biçimde sık sık yineleniyor:

“Genç Zabıt – (Seyirciye) Ben kökünü otuzbin yılın derinliğine salmış ve kanının suyunu bu derinlikten almış bir milletin özüyüm. Bana Türk derler. Sana da Türk derler. ...

Dikkat, Milli Kurtuluş Mücadelesinin yüzbinde bir köşesini açıyorum. Bu mücadelenin şehitleri namına bir dakika ayağa kalkınız. (İstiklal Marşından sonra perde açılır.)⁶⁷

Ve oyun türk doktorlarına övgülerle sürüyor.

“Türköz Hanım – Ben Türk doktorlarına bilhassa cephe işlerinde inanırım. Balkan Harbinde, koleralı bir ordunun içinde kadifeli salonlarda gezer gibi dolaşan Türk doktorudur. ...
Büyük harpte tifüslü kümeler arasında yine onlar dizi dizi can verdiler.”⁶⁸

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Karagöz Ankara’da* adlı Karagöz oyununda, Türk temaşa sanatı olan karagözün, tüm temaşa sanatlarının en eski ve yücesi olduğunu, dünya sanatları arasında gerçek yerini bulması tezini savunuyor. İşsiz kalan Karagöz, Ankara’ya geliyor. Hacivat, onu sinemanın meşhurları Şarlo, Tarzan, Miki Fare, Greta Garbo ile karşılaşmasını sağlıyor. Ama onlar bizim geleneklerimize, yaşam biçimimize uyamıyorlar. Karagöz kadar değerli de olamıyorlar. Aralarındaki konuşmalar sinema yıldızlarının yenilgisi ile bitiyor. Eleştirmenleri de eleştirmek için Karagöz, Ataç’la karşılaştırılıyor. Ataç, Karagöz’e, onun aradığını Münip Hayri’nin vereceğini söylüyor. Münip Hayri Karagöz’e, Karagöz’ü yaşatmak ve ser-

⁶⁶ A.g.e., s.22.

⁶⁷ Aka Gündüz, *Mavi Yıldırım*, CHP Temsil Neşriyatı, Ankara 1934, s.3-4.

⁶⁸ A.g.e., s.7.

gilemek üzere Çocuk Esirgeme Kurumu'nda perde kurulduğunu, oraya gitmesini öneriyor.⁶⁹

Yaşar Nabi, *Beş Devir* adlı oyununda, Atatürk'e ve Türk'e övgülerde bulunuyor.⁷⁰

“Şinasi — Milyonlarca vücade bir ruh gibi giren O,
Gittiği çıkmaz yoldan tarihi çeviren O.
O, türkün bir vücade kalbolmuş mucizesi
O, Şarkın zulümlere karşı haykıran sesi.”

“Şinasi —
Ve Türk adı yeniden çalkalanacak cihanda
Hedef memleketimin iktisadi zaferi.”⁷¹

Kemalizm'in Halkçılık ilkesini konu alan oyunlar, sınıfsız toplum, halk devleti, köylü devleti gibi tezleri düz ya da dolaylı yoldan seyirciye iletmeyi amaçlıyor. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi CHP programında yer alan ilke kısaca:

“Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir.”

diyordu.

Reşat Nuri Güntekin'in konusunu önceden gördüğümüz *Bir Yağmur Gecesi* adlı oyunu Halkçılık ilkesini, ana tema olarak işleyip, dolaylı yoldan seyirciye iletıyor. Eşraf sermayesini, Aydın beyin gücünü, Devlet organize ve yaptırım gücünü, Köylü ise emeğini koyarak tüm kasabanın yararlanacağı baraj gibi, yatılı okul gibi yararlı işler yapılabiliyordu.

Aka Gündüz, *Yarım Osman* ve *Mavi Yıldırım* adlı oyunlarında, dönemin somut koşulları gereği halkçılığı, halk devletinde; köycülüğü ise öz millette bütünlüyor. *Yarım Osman*'da, Kemalcilere karşı, Padişah, Vezir, Şeyhülislam, Vali, Kadı, Mültezim gibi Osmanlı Kurumları çatışıyor. Özlenen devlet düzeni, halkçılık ağırlığında dile geliyor.

⁶⁹ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Karagöz Ankara'da*, Sebât Basımevi, İstanbul 1940.

⁷⁰ Yaşar Nabi, *Beş Devir*, manzum destan 5 tablo CHP Katibiumumiliği, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.31.

⁷¹ *A.g.e.*, s.28.

“Yarım Osman — İyi ya, bu seferde sıra bize geldi. Köylülere, halka, öz millete geldi. Artık bir halk devleti kuracağız.”⁷²

Aka gündüz aynı temi, *Mavi Yıldırım* adlı oyununda da sürdürüyor.⁷³

“Türköz — Açık söylüyorum, bu devlet ne Osmanlı devletidir, ne de kapitülasyon devleti. ... Bu devlet tek tabiri ve tek manası ile, tek sıfatı ile bila kaydü şart köylü devletidir. ...

Türköz — Yani tam bir burjuvasınız. Burjuva denilen bu muhitte kurulduunuz kurulalı ne bir damla kanınız akmıştır, ne de bir damla rahatınızı feda etmişsinizdir. ... Daha açık söyleyeyim siz tam Osmanlı sarayının ve saltanatının kurduğu burjuva tipisiniz. ...
... Bize gelince, biz halktanız. Asırlardan beri bu toprak için kan dökmüş, can vermiş, çalışmış, terlemiş ve ızdırap çekmiş olan Demokrat halktanız, köylüyüz, askeriz, öz milletiz. ...

Firuz — Ben ne şalvarı yırtık kaba Türküm ne de Beyoğlu Osmanlısı”

Vehbi Cem Aşkun, Halkçılık ilkesi anlayışı içinde Türk köylüsünün erdemlerini anlatıyor.⁷⁴

“Kamunbay — Türk köylüsü yoklukta varlık yaratandır. Onun çalışmayanı olmaz, belki onu çalıştırmasının yolunu bilmeyenler olur. Onu okşayın, ona yaklaşın ve sizin içten olduğunuzu anlasın, hemen sokulur. Diyebilirim ki, iyiliği seven, çalışanı onun kadar anlayan yoktur. Çünkü temizdir. Köylerin havası ne kadar temiz ve sağlamsa, köylülerin içi de o kadar lekesiz ve inançları diridir.”

Şükrü Halil Tuğal'ın *Kartal* adlı oyununda sınıf ayrımı olmadığı ve ülkenin gerçek sahibinin köylü olduğu vurgulanıyor.⁷⁵

⁷² Aka Gündüz, *Yarım Osman*, Okullara Millî Piyesler Antolojisi, Hazırlayan Mustafa Yılmazkaya, İstanbul 1968, s.9.

⁷³ Aka Gündüz, *Mavi Yıldırım*, CHP Temsil Neşriyatı, Ankara 1934, s.11

⁷⁴ Vehbi Aşkun, *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü*, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi, Ankara 1936 s.13.

⁷⁵ Şükrü Halil Tuğal, *Kartal*, CHP Gösterit Yayını, Ulus Basımevi Ankara 1936, s.79-

“Akça — Yurtta en küçük bir köy, en büyük şehir de bir,
Büyük, küçük farkı yok, içi Türk olsun yeter.
Millete sınıf farkı saltanattan da beter. ...

Günay — Köylünün en büyük hak,
Köylü için doğuyor şimdi beklenen şafak.

Yüksel — Asıl köylünün sahip olması lazım yurda
Asırlarca kan döktü köylüler bu uğurda
Erelim kurtuluşa, saltanatı yıkalım.
Giriştüğümüz işten alını açık çikalım.
O zaman nasıl olsa halk devleti kurulur. ...
O zaman yaşayanlar köylüyü sahip bulur
Kendi öz vatanında ...”

Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları* adlı oyununda, sınıfsız toplum, ulusal birlik, ülkü birliği ilkelerini, Atatürk'ün eylemleri ışığında bütünlüyor.⁷⁶

Gündüz — Turgut, gönüllerimiz birleşti aynı kaptaki
Sevgiyi heceledik çünkü aynı kitapta
Bu kitap biliyorsun Nutuk adlı eserdi
Yeni din imanını bize bu eser verdi.
Silerek gönlümüzün içinden kendimizi
Yeni bir his alarak içlerimizden bizi
Yeni bir sevgiliye sardı çılgıncasına
Öyle bağlanmışız ki bu yeni sevgiliye
Bizi gösterecekler karasevdalı diye
Bu ne sır ki bir vücut yapar onbeş milyonu
Sonra ülkü denilen süsle süsler de onu
En güzel tazelerden gösterir daha güzel.”

Ve Halkçılık ilkesi içinde Yaşar Nabi, büyük bir coşku ve ümitle geleceğe bakıp, halkı temel etken olarak yorumluyor.⁷⁷

“Turgut — “Bezginlik ne kelime, yorgunluk ne,” diyecek
Rüzgar gibi esecek, sel gibi akacağız.
Çevrilmeyen gözlerle ileri bakacağız.
... ..

⁷⁶ Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları*, Ülkü'nün Küçük Kitapları: 1 Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.9.

⁷⁷ *A.g.e.*, s.18-19.

Kibleye varır gibi önüne varacağız
Bizi affetsin diye Halka yalvaracağız.”

Eğitmen adlı oyununda Celal Sıtkı Gürler, köylüyle halkla ilgilenme açısından Yeni Devletin aydını ile Osmanlı saray adamını kıyaslıyor.⁷⁸

“Mühendis — Hangi saray adamı köye kadar gelmiştir? Köy çocuklarını bu kadar samimiyetle bağrına basmış ve onları böyle öpmüştür.”

Necip Fazıl, *Tohum* adlı oyununda, aydınlar açısından köylüyü bilinmeyen olarak tanımlıyor.⁷⁹

“Ferhat Bey — Biz ruhu tanımlıyoruz. Anadolu nasıl duyar, nasıl sever, nasıl yanar, nasıl coşar, nasıl parlar, nasıl patlar, nasıl yatıştır, nasıl susar, nasıl düşünür, nasıl gider, nasıl dönmez, nasıl ölür biliyor muyuz? Bilemeyiz, çünkü o ketumdur. Karanlık bir kuyuda yaşar gibi içinde yaşar. Boynunu kesseler sırrını vermez.”

Değişen Adam'da Vedat Nedim, oyun kişilerinin ağzından köy, köylü ve halkçılık ilkesinin benimsenebilmesi konularında çeşitli düşünceleri ortaya koyuyor.⁸⁰

“Leyla — Eğer bunu yaparsak, bundan çıkacak en mühim netice, bence saadet telakkimizdeki inkılâp olacak. Bugün niçin köyde çalışmaktan çekiniyoruz? Çünkü saadet telakkimiz başka. Hayattan istediğimiz kıymetler başka. Mesela ben, süslenip püslenmekten, suratımı boyamaktan, çaylara gidip dedikodu yapmaktan duyduğum zevki, bir köyde çocukların saçlarını tarayıp örmekten, bitlerini temizlemekten, köy kadınlarının arasına girip onlara daha rahat, daha temiz, daha insanca yaşamayı öğretmekten alabildiğim gün bambaşka bir saadet telakkisine kavuşmuş olacağım.”

⁷⁸ Celal Sıtkı Gürler, *Eğitmen*, CHP Yeniseri Temsil Yayını, No: 10 Ulusal Matbaa, Ankara 1940, s.29.

⁷⁹ Necip Fazıl, *Tohum*, Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi, 1935, s.70-72.

⁸⁰ Vedat Nedim Tör, *Değişen Adam*, CHP Halkevleri Temsil Yayını, Ulusal Matbaa, Ankara 1941, s.45.

Vedat Nedim, halkçılık ilkesi içinde; Halk eğitimi, aydın köylü ilişkilerini ve aydının köylü yaşamından uzak kaldığını tartışıyor.⁸¹

“Oktay — Ona ne şüphe. ... Köylü kendi işini, kendi hayatını, kendi ihtiyaçlarını senden benden çok, çok daha iyi biliyor. ...

Engin — Köyde muvaffak olmanın ilk şartı, köylünün itimadını ve sevgisini kazanmak. Herşey buna bağlı. Bu sayede, civardaki küçük bataklıkları elbirliğiyle kuruttuk. İmece ile küçük bir dispanser ve hastahane binası kurduk. Köye su getirdik. Çeşmeler yaptık. ...”

Reşat Nuri Güntekin, devletin işlevi, devlet-vatandaş ilişkilerini *Vergi Hırsızı* adlı küçük öğreti oyununda devletçilik ilkesi ışığında işliyor.

Demir, mülk sahibi varlıklı biridir. Arkadaşı Yusuf, çok çocuklu ve yoksuldur. Yusuf; altıdan çocuğu olduğu için, yol vergisinden kurtulmuştur. Demir ise; emlak vergilerini bile, mülkünün değerini az gösterip düşük vermektedir. Demir'in evinde konuk olan Yusuf, bu durumu öğrenince üzülür ve evden ayrılır. Demir'in rüyasında evine hırsız girer, bütün parasını çalar. Polis, işe karışmaz çünkü devlet maaşını verememiştir. Demir'in oğlu bir sokak çocuğu ile kavga eder, öğretmen ilgilenmez, çünkü Demir vergi hırsızıdır. Evi işgal edilir, Türk zabiti gelir, ilgilenmez, tabancasında kurşun yoktur. Demir yoksullaşır, hastaneye gider ama hastane ödenek alamadığı için kapanmıştır. Demir, uykusundan uyanınca, vergi kaçırdığı için pişman olur. Tüm borcunu ödemeye karar verir.

Devlet-Vatandaş ilişkilerinin serimi açısından kısa bir alıntıyı izleyelim.⁸²

Yusuf — ... Hem yedi çocuk babası olmanın başka kârı da var.

Demir — Ne gibi.

Yusuf — Altıncıdan itibaren devlet benden yol vergisi almamaya başladı.

Demir — (Gülerek) Bak şu söylediği lakırdıya.. (ciddi) O vergiler de artık dayanılmaz hale gelmeye başladı.

Yusuf — Ne yapalım devletin ihtiyacı var... Koca bir memleketi, milleti, emniyet, rahat, saadet içinde yaşatmak kolay

⁸¹ A.g.e., s.74-83.

⁸² Reşat Nuri Güntekin, *Vergi Hırsızı*, 1 perdelik komedi, Mektep Temsilleri No. 1. Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

mi? Devlet bizden aldığını ziyadesiyle yine bizim iyiliğimiz için sarfediyor..

Demir — Orasını bilmem amma herhalde bana çok fazla geliyor. ... Sen de benim gibi emlak sahibi olsan hak verirsin. ... Ne ise bereket versin bir iki senedir kolayımı buldum da. ...

Yusuf — (Şüpheli bir bakışla) Ne gibi?

Demir — Bunca yıllık arkadaşımın ... Senden saklayacak değilim ya. ... Emlakimden bir kısmına değerinden eksik bir fiat biçtim. ... Böylece vergiyi de eksik veriyorum.”

Gene Kemalist ilkeler içinde, Türkçülük, Ulusallık ilkeleri kapsamında kendi yaşam biçimimizi, kendi kültürümüzü, kendi değerlerimizi işleyen oyunlar; yeni dünyada özgür, bağımsız kişilikli ülkeler arasında yerimizi almamıza araç oluyorlar.

Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları*'nda Türk ve Osmanlı sanatları konusunda görüşlerini, oyun kişisi Turgut'un ağzından dile getiriyor.

“Turgut — Münevver unutarak Türkün öz sanatını
Getirdi Türk aşma bir yabancı tadını.
Bugün Türk nasıl kendi sanatı diye ansın
O çorba ki Acemin, Arabın, Bizansın
Üç parçadan yapılmış garip keşkül taşında
Batan koca bir devrin duruyor ortasında.⁸³

Ulusal sanat, halk sanatı, köylü ve köy yaşamıyla bütünleşiyor. E ulusal yaşam, köylü yaşamı, uygarlık sesine, uygarlığa dahi yeğleniyor.

“Turgut — Saraydan üstün tutar köylü kulübesini,
En güzel çalgı sayar çoban kaval sesini.
Dağların çocuğunu çeker her zaman dağlar
Bizim de kalbimizi oraya çeken bağlar,
Ne parke kaldırımlar, ne sıcak plajlardır,
Orda konuşulan dil, orda esen rüzgardır.
Bana bağışlasalar şu bütün gördüğümü
Gene değişmem buna yurdun bir tek köyünü.
Yabanın ellerinde eğlence bile gamdır,

⁸³ Yaşar Nabi, *İnkılâp Çocukları*, Ankara 1933, s.17.

Güneş bile ışksız, gündüz bile akşamdır.
Baktıkça sen, gözünde bu sıla perdesiyle
Avunman kabil midir medeniyet sesiyle?⁸⁴

Türk ahlâkı, Türk tavrı, Türk değer yarguları da Ulusallık anlayışı içinde oyunlar aracılığı ile yaygınlaştırılmaya, önemsenmeye başlıyor. Yunus Nüzhet Unat; *Haydi Suna*'da bu konuyu da işliyor.

“Pekkan – Bugün adı bilinmeyen bir sanatkârsın, fakat şüphe etmiyorum ki yarın Türk ruhunu musiki ile dünyaya yayan büyük sanatkârlardan biri olacaksın. ...

Kadın – Anladım profesör, tarihte kahraman sayfalar dolduran yiğit soyumuzun bugün yaşayan bütün hatıra ve eserleri de sizin gibi büyük bir tevazu içindedir. ...”⁸⁵

İ.A.Nuri Sekizinci, *Belkis* adlı oyununda Avrupalı kadınlar ile Türk kadınlarının tavrı ayırımını örnekliyor.

“Neber – Onlar başka. Onların neş’esiyle şuh kakhahaları, mahmur gözleri huluskar sözleri belki seni bıktırabilir. Fakat hafif bir tebessümle, mahçup bir bakışla, samimi sözlerle karşısına çıkan güzel bir Türk kıızı hiç şüphe etmem ki yorgun kalbine bir helecan bırakmasın. ...”⁸⁶

Modern Avrupa yaşamı ve durağan Osmanlı yaşamı ile Türk yaşamını Münir Hamdi Kutsal *Tırtullar* adlı oyunda çatıştırıyor ve Türk yaşamına uymayan asriliğe ve softalara karşı çıkıyor.

“Temel – Geçmiş olsun akyüzler, geçmiş olsun akyüzler. Yuvanıza çöken bulanık duygularla yalnız ocağınız değil, az kalsın benlikleriniz de kararacakmış. Eğer misafir adı Türk’ün çatışında sayılı bir yer tutmamış olsaydı, bu züppeye bir tokat; bu softaya bir tekme indirmek benim için bir borçtu. Bunlar, züppeler ve softalar yeşil yurdumuzun temiz bucaklarını kemiren bu sinsi tırtullar, biri yeniliğin, öteki eskiliğin iki çürük, iki bozuk, iki iğrenç örneği.

⁸⁴ *A.g.e.*, s.11.

⁸⁵ Yunus Nüzhet Unat, *Haydi Suna*, Ankara 1938, s.25-27.

⁸⁶ İ.A. Nuri Sekizinci, *Belkis*, Ankara 1934, s.15.

Tosun ağa — Ne bileyim evlat, asrılık dediler de. ...

Temel — Asrılık, asrılık ha ... Renksiz suratlarına ne de güzel maske çekmişler. Türk bütününde hangi güzel şey var ki o, çifte tırtılların ellerinden ve dillerinden kurtulmuş olsun. ...

Hangi temiz iyi şey var ki birinin dirseği, ötekinin aksak adımı o temizliği kirletmemiş olsun.

Yok yok. ... Baba bilgisiz başlarda hiç bir yenilik yer tutmaz. Her çığırda olduğu gibi yükselmek yolunda da kılavuzlarımız bu yurdun öz gençleri olacaktır. Gazi neslinin yılmaz ülkücüleri bütün dilekler için sağlam bilekler arar.”⁸⁷

Halkevleri sahnelerinde oynanan oyunlarda; CHP'nin kültür ocakları sayılan, özellikle tek partili dönemde bir anlamda devletin kültür ocakları sayılan Halkevlerini ve işlevini tanıtan, öven ve bu sayede yarına umutla bakan yazarlarımızın başında Aka Gündüz, Celal Sıtkı Gürler, Saim Yay, Yunus Nüzhet Unat geliyor.

Aka Gündüz *Beyaz Kahraman* adlı oyununda; Halkevlerini, çağdaş uygarlığa götüren yollardan biri olarak niteliyor.

“Profesör — Bana teşekkür edeceğinize böylece ve bu şekilde Halkevine gidiniz ve orada çalışanlara teşekkür ediniz. ...
... ..

Profesör — Halkevlerinin gayesi, Türk gençliğine, Türk milletine her cepheden idealler vermektir. Ancak yeni hayatın yeni idealleri yeni Türkiye'yi en yüksek medeniyete götürecektir.

Bugün karşınızda gördüğünüz şu bembeyaz adam; o gün onsekiz yaşında bir talebe olarak ilk halkevine yazıldı. İlhamlarını oradan aldı. Kuvvetini büyük milletinden aldı. Ve bugüne dek olan muvaffakiyetlerini de büyük milletine malediyor.”⁸⁸

Haydi Suna adlı oyununda Yunus Nüzhet Unat; Halkevlerini, üniversite kadar önemli sayıyor.

⁸⁷ Münir Hamdi Kutsal, *Tırtıllar*, Ankara 1939, s. 67.

⁸⁸ Aka Gündüz, *Beyaz Kahraman*, Ankara 1932, s.21-23.

“Pekkan – Çok mühim sebepler var, o da memleketime bağlı oluşumdur. Üniversitede ve Halkevlerinde derslerim ve talebelerim var.”⁸⁹

Celal Sıtkı Gürler, *Eğitmen* adlı oyununda; köylü çocuklarının belirli zamanlarda kentte; demirci, duvarcı, marangoz, arabacı, kiremitçi, nalbant yanlarında Halkevleri kontrolunda parasız çıraklık yaptıklarını, köylerine döndüklerinde, köylerini bayındırlaştırdıklarını, belirli bir plâna göre köyü yeniden kurduklarını eğitmen adlı oyun kişisine konuşturuyor.⁹⁰

Saim Yay, Halkevleri ve Halkodalarının önemini vurgulamak amacıyla *Gelin Alayı* adlı oyunun 2. perde dekorunda halk okuma odasını gösteriyor. Odada; Türk ve Parti bayrakları, kitaplar, masa ve iskemleler, üzerinde “Atamızın izinde — İnönü’nün emrindeyiz” yazılı bir pankart’ın asılmasını istiyor.⁹¹

Kemalizmin yaygınlaşmasını, kökleşmesini amaçlayan oyunların yanında, genelde, halkın tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatronun eğitici ve eğlendirici özelliklerini, dönemindeki deyişle bedii zevkle (estetik tadla) bütünlemek için de Shakespeare, Moliere, Sophokles, Müsahipzade Celal, Ahmet Vefik Paşa’nın Moliere adapteleri gibi oyunlar oynanıyor. CHP Genel Sekreterliği bu konuya da gereken ilgiyi gösteriyor.

Cumhuriyet Halk Fırkası

Katibiumumiliği

208

Ankara

7.1.1934

Halkevi Reisliğine

Sahne hayatında olduğu kadar irfan âleminde de büyük bir fikir hareketi yaratan büyük Fransız Tiyatro muharriri (Molier) külliyyatının eski müteferriklerimizden Ahmet Vefik Paşa tarafından vaktile aslı kadar güzel olarak yapılan tercümeleri bu kerre kanaat kütüphanesi tarafından neşredil-

⁸⁹ Yunus Nüzhet Unat, *Haydi Suna*, Ankara 1935, s.29.

⁹⁰ Celal Sıtkı Gürler, *Eğitmen*, Ankara 1940, s.25.

⁹¹ Saim Yay, *Gelin Alayı*, İstanbul 1944.

miştir. Her halkevi kütüphanesinde bulunmasını faydalı gördüğümüz bu kıymetli külliyatın satın alınmasını tavsiye eder, bilvesile sevgiler sunarım, Efendim.

C.H.P. Katibiumumisi N.

Erzincan Mebusu

Saffet Ziya.⁹²

Bu iki grup oyunun yanında önemli sayılara ulaşan üçüncü grup oyunları da Fransız vodvillerinden, dolantı komedilerinden adapteler ve çeviriler oluşturuyor. Bu ana grupların yanında Hamdi Olcay'ın *Köy Oyunları* adı altında yayınladığı *Ucuz Çoban*, *Ehlf*, *Tarla* gibi dramatik köy seyirlik oyunları özelliğinde olanları, Aziz Hüdayi'nin Sağlık sorunları eğitimsel amaçlı işleyen *Diş Ağrısı* adlı *Monolog'u*, Mehmet Hokna'nın, kente göçü önlemek amacıyla yazdığı *Toprak Çocuğu* oyunu, Vedat Ürfi'nin, yasaların herşeyin üstünde olduğunu işleyen *Kanun Adamı* adlı oyunu, Tiyatro ve tiyatrocunun saygınlığını vurgulayan İ.Galip Arcan'ın *Hava Parası*, karakter yaratma, psikolojik derinlikler işleme uğraşında olan; *Bir Günün Beyliği*, *Belkıs*, *Bir Gemi*, *Gölgeler* gibi oyunlar da Halkevleri oyunları arasında yer alıyor.

Ağırlığını çeviri ve adaptelerin oluşturduğu üçüncü grup oyunlar, genellikle aile ilişkilerini işleyen dolantı komedileri ve toplumsal yaşamın gerektirdiği ahlâk kuralları ile kişisel yaşamın aile ilişkilerinde ve toplum yaşamındaki çatışmalarını işleyen dram, melodram türü oyunlardır. *Akıl İdarehanesi*, *Andaval Palas*, *Para Delisi*, *Delikanlılar*, *Babür Şahın Seccadesi*, *Annesi İçin*, *Geçimsizlik*, *Kavgasız Saadet*, *Kılbıklık mı Kazaklık mı*, *Mahçuplar*, *Erkek Güzeli*, *Kafa Tamircisi*, *İnsan Sarraftı*, *Sevilen Adam*, *Mahçupluk İmtihanı*, *Kukla Oyunları*, *Knock*, *Okumuş Adam*, *Palavra*, *Şenlik Palas*, *Şikago Çiftçisi*, *Şüpheli*, *Yapışkanlar*, *Çığürtler*, *Eski Palto*, *Uludağ*, *Kavga Sonu*, *Evlilik Şurubu* gibi oyunlar dolantı komedilerine örnek sayılabilir.

Zehirli Kucak, *Akıl Taciri*, *Burgu*, *Himmetin Oğlu*, *Kütük*, *Beyaz Baykuş*, *Babalarn Günahı*, *Ceza Hakimi*, *Horozibiği*, *Oyuncular*, *Ölüler*, *Sazlı Pınar*, *Fedakârlık*, *Para*, *Saadet Perdesi*, *Bir Doktorun Ödevi*, *Düşünüş Ayrılığı*, *Yalnız Bir*

⁹² CHP Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebliğatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısm İkinci Kanun 1934'ten Haziran 1934 sonuna kadar, cilt 4, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934, s.4

Kelime, Kafa Kağıdı, Yalnız Adam, Baba ve Çocukları, Kör, Yanlış Yol, Para Ne İşler Görmez, Altın Küpe, Son Altes, Kimsesizler gibi oyunlarda da kişi toplum çatışmasını, ahlâk değerlerini dram, melodram ağırlığında işleyen oyunlardır.

CHP'nin Halkevleri ve Halkodaları sahnesinde oynanmak üzere bastırıldığı oyunlar 111'i bulurken bizim saptayabildiğimiz kadarıyla Halkevi ve Halkodalarında 386'yı aşkın ayrı oyun oynanıyor.